ოგთაი რაჯაბოვი, ნაზიმ ქაზუმოვი,
ოფელია იმანოვა,

მუსიკა

ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების 3–კლასის
მოსწავლეთათვის მუსიკის საგნის

სახელმძღვანელო

დამტკიცებულია აზერბაიჯანის რესპუბლიკის განათლების
სამინისტროს 05.07. 2010 წლის №973 ბრძანებულებით

ბაქო–2016

LAYİHƏ

სამეცნიერო კონსულტანტები – **ფირანგიზ ალიზადე,**
აზერბაიჯანის რესპუბლიკის სახალხო არტისტი, პროფესორი
ფახრედ ბედელბეილი
აზერბაიჯანის რესპუბლიკის სახალხო არტისტი, პროფესორი

პროფესიული რედაქტორი – **ჟალე გადიმოვა**
პედაგოგიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,პროფესორი

რეცენზენტი – **გულნაზ აბდულაზადე**
ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე,
პროფესორი

რაჯაბოვი. ოქაზუმოვი ნ. იმანოვი ო.
რ 57 მუსიკა–3საერთოსაგანმანათლებლო
სკოლებისათვის სახელმძღვანელო

საავტორო უფლება დაცულია. სპეციალური ნებართვის გარეშე წინამდებარე გამოცემის ხელახლა გამოცემა, ან მისი რომელიმე ნაწილის გადაბეჭდვა და ელექტრონული საშუალებით გავრცელება კანონსაწინააღმდეგოაჰ

გთხოვთ სახელმძღვანელოსთან დაკავშირებული თქვენი გამოხმაურება, შენიშვნები და წინადადებები aspoligraf.ltd@gmail.com და derslik@edu.gov.az ელექტრონულ მისამართებზე გამოაგზავნოთ. წინასწარ მადლობას მოგახსენებთ თანამშრომლობისათვის!

აზერბაიჯანის რესპუბლიკის
განათლების სამინისტრო, 2016

Oqtay Məmmədağa oğlu Rəcəbov
Nazim Kazım oğlu Kazımov
Ofeliya Safa qızı İmanova
MUSİQİ
(Ümumtəhsil məktəblərinin 3-cü sinfi üçün dərslik)
Gürcü dilində
Bakı, «Təhsil», 2016.

მხატრული და ტექნიკური რედაქტორი აბდულა ელექბეროვი
კომპიუტერული უზრუნველყოფა ა. ემიროვი, თ. მეჰდიევი
მხატვრები ნაილა ზულფიგაროვა, გუნდუზ აღაევი

LAYİHƏ

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

ჰეიდარ ალიევი
აზერბაიჯანელი ხალხის საყოველთაო ეროვნული ლიდერი

LAYİHƏ

LAYİHƏ

LAYİHƏ

თემა 1

კლასიკოსი აზერბაიჯანელი კომპოზიტორები, რომლებიც საბავშო სიმღერებსაც წერდნენ

1. გაიხსენე სიმღერები, რომლებსაც სურათებზე გამოსახული კომპოზიტორებს ეკუთნით

უზეირ ჰაჯიბეკოვი

ფიქრეთ ამიროვი

საიდ რუსთამოვი

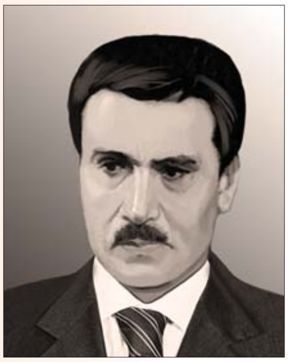
განბარ ჰუსეინლი

აღაბაჯი რზაევა

სულეიმან ალესკეროვი

ოგთაი ზულფიგაროვი

მიდჰად აჰმედოვი

ასია სულთანოვა

2. გაიხსენე 2–ე კლასში ნასწავლი სიმღერები, რომლებიც სხვადა–სხვა ჟანრს მიეკუთნება.

.

მუსიკის ნიმუშების მოსმენისას, დააზუსტე მათი ჟანრები.

LAYİHƏ

3. რომელ სიმღერებს გახსენებენ ეს სურათებტი?

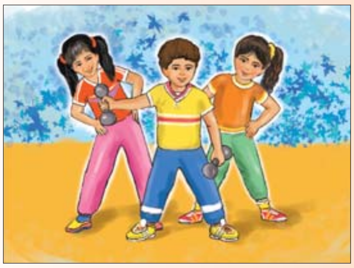

ახალი სიმღერები

სიმღერა "ხაზარი", რომელიც კომპოზიტორმა საიდ რუსთამოვმა პოეტ მირმეჰდი სალეჰზადეს ლექსზე შექმნა, ჩვენს საგანძურს კასპიის ზღვას ეძღვნება. ეს სიმღერა, ვალსის ტემპში ¾ ზომისაა, აუჩქარებლად იმღერება.

XƏZƏR

Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadənindir.

I

Xəzər, Xəzər, coşqun Xəzər,
Dalğan göyərçinə bənzər.
Səhər-axşam qucağında
Gəmi üzər, qayıq gəzər.

Nəqərat:
Xəzər, Xəzər, coşqun Xəzər,
Dalğan göyərçinə bənzər.

II

Dənizçilər üzə-üzə,
Sularında gəzə-gəzə.
Doğma qardaş əllərindən
Pay gətirir hər gün bizə.
Nəqərat:

¾ ზომის დანაყოფი. ამ ზომის დანაყოფი, როგორც წესი, ვალსის ხასიათისაა. ამ ტიპის სიმღერებში ძირითადად რვიან ნოტებს ხმარობენ.

შეკითხვები

1. ვინაა აზერბაიჯანის რესპუბლიკის სახელმწიფო ჰიმნის ავტორი?
2. ვის იცნობ აზერბაიჯანელ კომპოზიტორთაგან, რომელიც საბავშო სიმღერებს ქმნის?
3. ვინაა სიმღერა „ხაზარის" ავტორი?
4. რაზეა სიმღერა „ხაზარი" და რა ხასიათისაა იგი?

LAYİHƏ

თემა 2

დაპროგრამებული საბავშო ინსტრუმენტალური მუსიკა

გარა გარაევი

კომპოზიტორი ხშირად თავის საფორტეპიანო პიესებს არ ასათაურებს. მსოფლიოში ცნობილი კომპოზიტორი გარა გარაევი ძირითადად რთული ფორმის მუსიკალური ნაწარმოებების ავტორია. მისი ბალეტები „შვიდი ლამაზმანი“ და „ მეხნაცემი გზებით“ არა მხოლოდ აზერბაიჯანში, არამედ მრავალ ქვეყანაში დაიდგა. კომპოზიტორს ასევე შექმნილი აქვს მრავალი ინსტრუმენტალური ნაწარმოები, მათ შორის საფორტეპიანო რპელუდიები და დაპროგრამებული საბავშო პიესები, რომელთაც ახაოგაზრდა პიანისტები დღესაც ასრულებენ. ხალხმა მისი ის მელოდიებიც შეიყვარა, რომლებიც მან კინო ფილმებისათვის დაწერა. გარა გარაევმა ამავე დროს ბავშვებისათვის შექმნა დაპროგრამებული მუსიკა, „სიმღერა მშვიდობაზე“ ეწოდება.

გარა გარაევის პიესა, რომელსაც „მხიარული ამბავი“ ეწოდება, როგორც სათაურიდანაც ჩანს, მხიარული ხასიათისაა და 2/4 ზომისაა. როცა ვამბობთ, საფორტეპიანო პიესა, იგულისხმება ამ ინსტრუმენტისთვის დაწერილი მცირე ზომის ნაწარმოები. მცირე ზომის ნაწარმოებში კომპოზიტორი ცდილობს, მუსიკის საშუალებით შექმნას მისი სახელის შესაბამისი სახეები. საფორთეპინო პიესაშიც „მხიარული ამბავი“ გარაევი ცდილობს, რომ მუსიკის მეშვეობით გადმოსცეს ბავშვების მხიარული განწყობა და ამბავი, რომელიც ამ განწყობას შეესაბამება.

ანჯტფ გბნჯკდნ

მსოფლიოში ცნობილი კომპოზიტორი ფიქრეთ ამიროვი კი რთული ფორმის სიმფონიების, ოპერის, ოპერეტების, ბალეტისა და სხვა ჟანრის ნაწარმოებების ავტორია. მისი ოპერა „სევილი“ ბალეტი „ ათას ერთი ღამე“ და სხვა ნაწარმოებები დაიდგა მსოფლიოს ყველაზე დიდ ოპერისა და ბალეტის თეატრებში. კომპოზიტორი ასევე ავტორია ხალხურ სტილში დაწერილი მრავალი სიმღერისა და საფორტეპიანო პიესის, რომლებიც ბავშვებისთვისაა განკუთნილი. მისი საფორთეპიანო პიესები და „თორმეტი მინიატურა“ პროგრამირებულ ნაწარმოებებად ითვლება.

მუსიკალური ლექსიკონი

ინსტრუმენტალური მუსიკა– სხვადა–სხვა ინსტრუმენტისთვის, ანდა ინსტრუტენტთა ჯგუფისთვის დაწერილი ნაწარმოები

პროგრამილებული ნაწარმოებები – ცნობილი მუსიკალური ნაწარმოებები

მინიფტურა – ისევე, როგორც მხატვრობაშია, მცირე მოცულობის ნაწარმოები

LAYİHƏ

მოვისმინოთ მუსიკა

„მარში“ ციკლიდან „12 მინიატურა“

ფიქრეთ ამიროვის პიესა „მარში“ 2/4 ზომითაა დაწერილი და როგორც სახელიდანაც ჩანს მარშის ტემპშია. იმის გამო რომ მაჟორის ლადშია, ადამიანში მხიარულ განწყობას იწვევს. კომპოზიტორმა ამ მარშისათვის ძალზედ მოხერხებულად გამოიყენა აზერბაიჯანული კლასიკური მუღამის –„რასტის“ ინტონაცია. მოსწავლეებს შეუძლიათ მისი რიტმის ფონზე ნაბიჯით იარონ.

ვისწავლოთ ახალი სიმღერა

TƏNBƏL

Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Teymur Elçinindir.

I

Doğdu günəş səhər-səhər,
İşə çıxdı bütün şəhər. (2)
Dirsəklənib qalxdı tənbəl,
Baxdı tənbəl-tənbəl, (2)
Tənbəl, tənbəl.

II

Dedi:«Mənə çörək verin,
Axı acam, yemək verin». (2)
Yedi, yatdı, yatdı, yedi,
Yenə yatdı tənbəl-tənbəl, (2)
Tənbəl, tənbəl.

ვისწავლოთ ახალი სიმღერა

ტონიკას სამხმიანობა (ტ5/3)გამას I,III და V საფეხურებისა ერთბლივ ჟღერადობას ტონიკას სამხმიანობა ეწოდება.დო მაჟორული გამას I საფეხურს- დო, III საფეხურს-მი, V საფეხურს-სოლ ეწოდება და ასე იწერება:

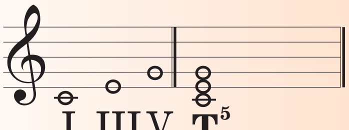

შეკვითხები

1. ჰგარა გარაევისა და ფიქრეთ ამიროვის ბავშვებისათვის დაწერილ რომელ ნაწარმოებს იცნობთ?
2. მუსიკაში როგორ ნაწარმოებებს ეწოდებათ მინიატურული?
3. როგორი ხასიათისაა გარა გარაევის საფორტეპიანო პიესა, რომელსაც „მხიარული ამბავი“ ეწოდება?
4. ვინ არიან სიმღერა ზარმაცის ავტორები?
5. როგორი ხასიათისაა მუსიკალური ნაწარმოები „ზარმაცი“?

LAYİHƏ

თემა 3

პროგრამირებული ინტრუმენტალური მუსიკები და სიმღერები

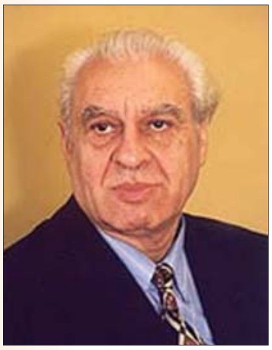

მუსა მირზაევი

ცნობილი აზერბაიჯანელი კომპოზიტორი მუსა მირზაევი მრავალი სიმფონიური, კამერული და ინსტრუმენტალური ნაწარმოების ავტორია. მუსა მირზაევის შემოქმედებაში მკვეთრად ჩანს აზერბაიჯანული ხალხური მუსიკის ინტონაციები. მაგალითად, „ ზამთარში ათოვს მთათა მწვერვალებს“ „აყვავდა“, „იალლი“ და სხვა აზერბაიჯანული სიმღერებისა და ცეკვების საფუძველზე მის მიერ ფორთეპიანოსა და სმფონიური ორკესტრისათვის დაწერილი პიესები სადს მუსიკალური ინტონაციით ხალხის დიდ ინტერესსა და სიყვარულს იმსახურებს. იმასაც დავძენთრომ ყველა ეს პროგრამირებული მუსიკალური ნაწარმოებია. იმის გამო რომ პროგრამირებული ინსტრუმენტალური მელოდიები დასათაურებულია, მის შინაარსს ბავშვები უფრო მალე ხვდებიან.

კომპოზიტორის შემოქმედებაში მრავალი საფორთეპიანო პიესაა, რომლებიც იმისთვისაა გათვალისწინებული, რომ ბავშვებმა ფორთეპიანოზე შეასრულონ. ერთ–ერთ ასეთ საფორტებიანო პიესას ! შუმორესკო“ ეწოდება. სიტყვა იუმორესკო სახუმაროს ნიშნავს. ესეიგი კომპოზიტორი ამ ნაწარმოებით შეეცადა, გადმოსცეს ბავშვების ხუმრობა.

ეს მუსიკა მხიარული ხასიათისაა და იმის გამო ,რომ სწრაფ ტემპში სრულდება, ბავშებში მხიარულ განწყობას ქმნის.

სიმღერებსაც თავიანთი სახელწოდება აქვთ. ესეიგი სიმღერღბიც შეიძლება პროგრამულ მუსიკას მივაკუთნოთ. წინა გაკვეთილზე ვისწავლეთ ფიქრეთ ამიროვის სიმღერა რომელსაც „ ზარმაცი“ ეწოდება. იმისათვის, რომ ამ მელოდიის ხასიათი ეჩვენებინა, კომპოზიტორმა ფიქრეთ ამიროვმა მრავალნაირი ინსტრუმენტი გამოიყენა. მუსიკის მელოდიიდან და მისი მიმდინარეობიდან ნათლთდ ჩანს, რომ ზარმაცს განძრევაც კი ეზარება, მუდამ მხართეძოზე წამოწოლილს სძინავს. ამისათვის კომპოზიტორი მშვიდი ხასიათის ტემპსა და დინამიურ სახესხვაობებს იყენებს. როცა ამ სიმღერას ვისმენთ, თვალწინ გვიდგება ბავშვი, რომელსაც არაფრის გაკეთება არ უნდა. ესეიგი, მუსიკის საშუალებით შესაძლებელია სხვადა–სხვა სახეების შექმნა.

1.3/4 ტაქტს დირიჟორობა ქვემოთ ნაჩვენები სქემის მიხედვით გაეწევა.

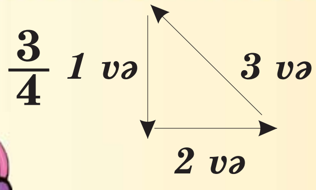

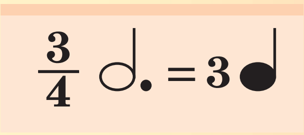

წერტილი, რომელიც ნოტის სიახლოვესაა, მის სიგრძეს იმდენს მატებს, რამდენიც მისი ნახევარია.

LAYİHƏ

სიმღერას „ჩაზარზე“ კიდევ ერთხელ ვიხსენებთ და ვმღერივართ. ამ სიმღერის ერთი წინადადების სადირიჟორო წესი ასე შეიძლება ვუჩვენოთ სანოტო ნიმუშზე

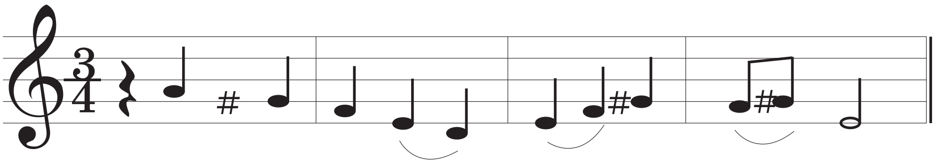

მუსიკალური ლექსიკონი

იუმორესკა – პატარა სახუმარო ინსტრუმენტალური მუსიკალური ნაწარმოები.
მოდერატო – ნელი ტემპი
ალეგრო (ალლეგრო) – სწრაფი ტემპი
ადაჟიო – მძიმე, მშვიდი ტემპი
ანდანთე – საშუალო ტემპი

დირიჟორი

ნაზი თაღიზადე

დირიჟორი არის პიროვნება, რომელიც მუსიკალურ კოლექტივს ხელმძღვანელობს. მსოფლიოში ცნობილი აზერბაიჯანელი კომპოზიტორი და დირიჟორი ქმნიდა რა განსხვავებული ჟანრის მშვენიერ მუსიკალურ ნაწარმოებებს, ამავე დროს დირიჟორობას უწევდა აზერბაიჯანელი და მსოფლიო კლასიკოსების ნაწარმოებებს როგორც სამშობლოში, ისე მის ფარგლებს გარეთ. ნიაზის მიერ შექმნილი ოპერა, რომელსაც „ჩიტრა“ ეწოდება, არა მარტო ჩვენი რესპუბლიკის, არამედ მრავალი უცხო ქვეყნის ოოპერისა და ბალეტის თეატრებში დაიდგა. კომპოზიტორის ოპერა „ხოსროვი და შირინი“ც წლების მანძილზე იდგმებოდა ახუნდოვის სახელობის ოპერისა და ბალეტის თეატრის სცენაზე.

შეკითხვები

1. როგორ უწევენ დირიჟორობას ¾ ზომის დანაყოფს?
2. შეიძლება, თუ არა სიმღერებსაც პროგრამირებული ნაწარმოები ვუწოდოთ? და რატომ?
3. ვინაა „იუმორეკოს ავტორი და რორი ხასიათისაა აღნიშნული ნაწარმოები?

თემა 4

აზერბაიჯანის საბავშო ხალხური სიმღერა

„თუთუ ბებია“ აზერბაიჯანის საბავშო ხალხური სიმღერაა. მოდით ახლა ეს სიმღერა დავისწავლოთ.

როცა ვსწავლობთ „თუთუ ბებია“ აზერბაიჯანულ საბავშო ხალხურ სიმღერას „თუთუ ბებია“–ს ყურადღება უნდა გავამახვილოთ მისი მელოდიის საცეკვაო ხასიათზეჰ

TUTU NƏNƏM

(Azərbaycan xalq mahnısı)

I

Qızıl inək, yiyən mənəm,
Sənə «qızıl» deyən mənəm.

Nəqərat:
Tutu nənəm, nənəm, nənəm. (2)

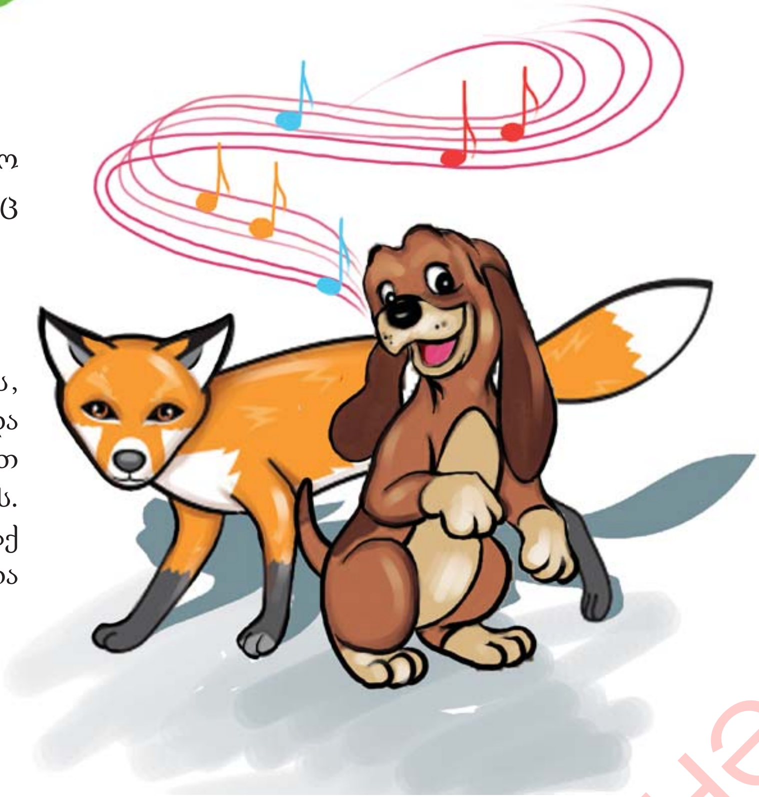

იმის გამო რომ ეს სიმღერა საცეკვაო ხასიათისაა, მას სიმღერა – ცეკვასაც უწოდებენ.

მოვისმინოთ მუსიკა

მოვუსმინოთ ჭრელთავას არიას, იბრაჰიმ მამედოვის ოპერიდან „მელა და ჭრელთავა“. ამისათვის ჯერ მოვუსმინოთ არიის ინტონაციის ძირითად საფუძველს. როგორც დავინახეთ, მარშის ტემპი აქ უფრო იათლად იკვეთება. ესეიგი ეს არია სიმღერა–ტარშის ჟანრს განეკუთნება.

LAYİHƏ

თემა 4

სურათების შინაარსის მიხედვით თქვი სიმღერების ტექსტი, რომლებიც უკვე ისწავლე.

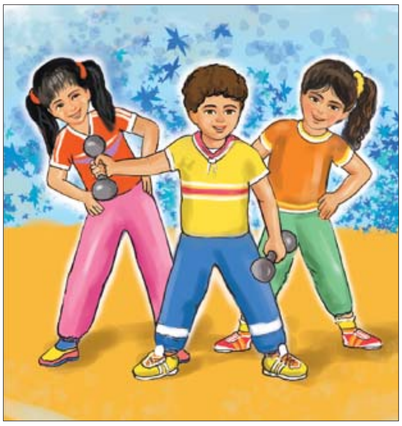

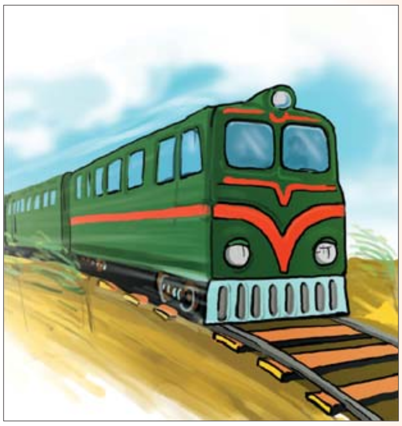

აზერბაიჯანული ჩასაბერი ხალხური ინსრუმეტის სალამურისა და ევროპული ჩასაბერი ინსტრუმენტის ფლეიტას ტემბრები ერთმანეთს ჰგავს. სურათებს დააკვირდი და თქვი, ამ ინსტრუმენტებზე შესრულებისას რა სხვაობას ხედავ.

შეკითხვები

1. როგორი თვისება გააჩნია სიმღერას „თუთუ ბებია"?
2. ვინაა ავტორი ოპერისა „მელა და ჭრელთავა"?
3.აზერბაიჯანისა და ევროპის რომელი ჩასაბერი შნსტრუმენტების ტემბრები ჰგავს ერთმანეთს?

LAYİHƏ

თემა 5

მელოდია მუსიკის სულია

ვოკალური კვარტეტი „გაია“

მელოდია გააჩნია როგორც ხალხურ, ასევე კომპოზიტორის მიერ შექმნილ სიმღერებს. მელოდიის გარეშე სიმღერა წარმოუდგენელია.

ხალხურ სიმღერებს მუსიკოსები, მომღერლები და აშუღები ქმნიან. შემდეგში ეს სიმღერები სრულდება რა სახალხო ზეიმმებზე, ქორწილებში და სადღესასწაულო ღონისძიებებზე და ყველგან ვრცელდება.

სიმღერები ერთმანეთისაგან მელოდიის ხასიათით, საზომითა და ტემპით განსხვავდება. სიმღერა „დაუკარი და იცეკვე“, რომელიც 2–ე კლასში შევისწავლეთ, ხასიათის მიხედვით ერთმანეთისაგან განსხვავ-ებული ორი მელოდიისაგან შედგება. ეს სიმღერა ძაზედ ლამაზად ჟღერდა დიდი აზერბაიჯანელი მომღერლის რაშიდ ბეიბუთოვისა და ვოკალური კვარტეტის „გაიას“ შელრულებით.

შევისწავლოთ სიმღერა

AĞACDA LEYLƏK
(Azərbaycan xalq mahnısı)

Ağacda leylək yuva bağlar, gedər, *(2 dəfə)*
Yuvada leylək bala saxlar, gedər. *(2 dəfə)*
Ağacda leylək baharın öz quşu, *(2 dəfə)*
Yoxsa küsər, salamlayaq tez quşu. *(2 dəfə)*
Ağacda leylək, bizə xoş gəlmisən, *(2 dəfə)*
Nəğməlisən, ya əliboş gəlmisən? *(2 dəfə)*

LAYİHƏ

თემა 5

1. მაჟორულ გამას ჩვენც ვიცნობთ.
მაჟორული გამას, რომელიც დო–ს შემდეგ მოდის, მარცხენა მაჟორული გამა ეწოდება. მარცხენა მაჟორულ გამაზე ერთი– ფა დიეზ (#) ალტერაციის ნიშანი არსებობს.

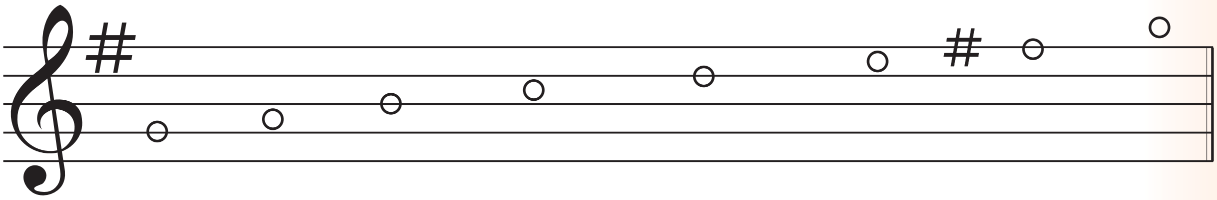

1. ნოტებით წავიკითხოთ მარცხენა მაჟორული გამა.
მარცხენა მაჟორული გამას ტონიკა სამხმიანობა I, III და V ხმებში წარმოიქმნება.

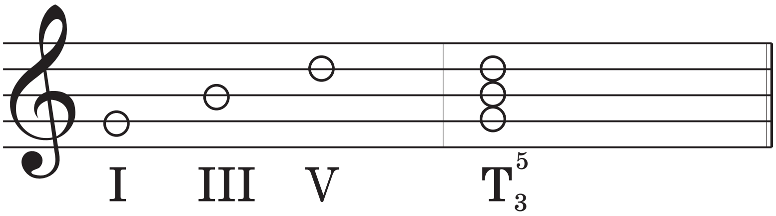

მუსიკალური ლექსიკონი

ვოკალური კვარტეტი – ოთხი ვოკალური შემსრულებლის ერთობლივი შესრულება
ალტერაცია(#) – ნიშნი, რომელიც მაღალ ხმას სცვლის
ბემო (b) – ნიშანი, რომელიც ხმას ნახევარი ნოტით დაბლა წევს
ბექარი – ნიშანი, რომელიც როგორც დიეზს, ასევე ბემოლს აუქმებს
ტ – ტონიკას გამას პირველი ხმა

რაშიდ ბეიბუთოვი

შეკითხვები

1. რომელი ცნობილი აზერბაიჯანელი მომღერალი და ვოკალური ანსამბლი ასრულებდა აზერბაიჯანულ ხალხურ სიმღერას „დაუკარი და იცეკვე“?
2. რა არის ვოკალური კვარტეტი?
3. რისთვისაა ალტერაციის ნიშნები?

რამდენი ალტერაციული ნიშანია მარცხენა მაჟორულ გამაზე?

თემა 6

მუსიკაში ორგანყოფილებიანობა

აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა ორ განყოფილებიანია. პირველი ნაწილი მოდერატოს ტემპში მშვიდ ¾ საზომით სრულდება. მეორე ნაწილი კი „ალეგროს“ სტილშია, ანუ მკვირცხლია, 6/8 ზომის დანაყოფშია და საცეკვაო ხასიათისაა. ახლა კი ეს სიმღერა ნოტებით ვიმღეროთ და საცეკვაო მოძრაობები გავაკეთოთ. სიმღერის მუსიკა, მის ორგანყოფილებიან მელოდიებს შორის არსებული პარადოქსის მეშვეობით იქმნება.

DİLARƏ

Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.

Təbaşirə bulanmışdır
Dilarənin saçı, üzü.
Arxayınca gəzirdi o,
Xəbərsizdi bundan özü.

Pıçıldaşıb-gülüşdülər
Onu görcək yoldaşları.
Eldar dedi: «Ağappaqdır,
Üz-gözünə sürtüb qarı».

Gülər dedi: «Gəlin yaxın,
Bu bəzəkli qıza baxın.
Saçı ağdır, qaşı ağdır,
Şaxta baba olacaqdır».

Naznaz isə nə söz dedi,
Nə üzünə güldü onun.
Yaylığını çıxararaq
Yanağını sildi onun.

LAYİHƏ

სიმღერა „დილარა“ სამგანყოფილებიანი აგებულებისაა. მისი I და III ნაწილი ერთსა და იმავე მელოდიისგან შედგება. ასე რომ მისი აგებულება შეიძლება ასე დავწეროთ: აბა.

ორგანყოფილებიან სიმღერებში განყოფილებებს შორის ტემპი, ხასიეთი და დანაყოფთა ზომა სხვადვ–სხვა არის ხოლმე. ამ სიმღერაში კომპოზიტორს ცვალებადი ზომის დანაყოფი გამოუყენებია. ანუ სიმღერა ჯერ 6/8 ზომის დანაყოფით იწყება და შემდეგ 2/4 ზომის დანაყოფით გრძელდება. მერე კი ¾ ზომის დანაყოფი გვხვდება. სიმღერის ბოლოს კი 6/8 ზომის მელოდია, რომელიც სიმღერის დასაწყისში იყო, კვლავ მეორდება. მიუხედავად იმისა რომ სიმღერა მშვიდი ტემპით სრულდება, მის შიგნით ფარული დაძაბულობა არსებობს. კომპოზიტორი ამას იმით აღწევს, რომ სხვადა–სხვა ადგილებში დანაყოფთა ზომა იცვლება. უფრო მეტიც, სიმღერის პირველი ნაწილის ბოლოს ერთი მაღალი ნოტის ფარგლებში სამი დანყოფის სიტყვებია გამოყენებული.

მუსიკალური ლექსიკონი

საცეკვაო ხასიათის ტაქტი, რომელიც 6 რვვიანი ნოტისაგან შედგება, სამი ჩარექი ნოტისაგან შედგება.

ინტერვალი – მანძილი ორ ხმას შორის
პრიმა–1– ინტერვალი ორ ერთგვარ ხმას შორის
სეკუნდა–2– ორი საფეხურისაგან შედგება
ტერსია–3– სამი საფეხურისაგან შედგება.

Prima

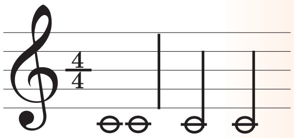

Sekunda

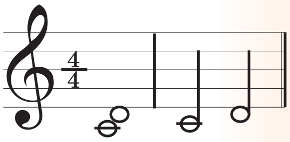

Tersiya

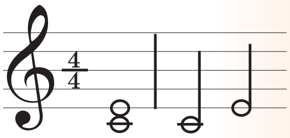

შეკითხვები

1. სიმღერა „გულოღლანი“ რამდენ ნაწილიანია?
2. სიმღერა „გულოღლანში“ რომელი სატაქტო საზომები გამოიყენება?
3. ვინ არის სიმღერა „დილარას“ ავტორი?
4. რამდენი ნაწილისაგან შედგება სიმღერა “დილარა“?
5. რა არის ინტერვალი და რომელ ინტერვალებს იცნობ?

LAIHƏ

თემა 7

ერთი და სამ დანაყოფიანობა მუსიკაში

აზერბაიჯანულ ხალხურ სიმღერებს შორის ისეთებიც არიან, რომლებიც მოკლე შეკითხვებისა და პასუხებისაგან შედგებიან. ასეთ სიმღერებს ერთ განყოფილებიან სიმღერებს უწოდებენ. ასეთ სიმღერათაგან ერთ–ერთს „ციხის ძირში ფრინველი ვყოფილვიყავი" ეწოდება. ამ სიმღერას ზოგჯერ „ციხიდან ციხემდე"–საც გწოდებენ. სიმღერას, რომელიც 2/4 ზომისაა, სხვადა–სხვა დროს აზერბაიჯანის ცნობილი მომღერლები და ცნობილი ვოკალურ–ინსტრუმენტალური ანსამბლები ასრულებდნენ. ამ სიმღერას, რომელიც ორი წინადადებისა და კითხვა–პასუხისაგან შეიქმნა, ერთგანყოფილებიანს უწოდებენ.

დიდმა რუსმა კომპოზიტორმა მ.ი. გალკინმა თავის ოპერაში „რუსლანი და ლუდმილა" ეს სიმღერა გამოიყენა სახელწოდებით „ ირანელი გოგონების გუნდი". შეგვიძლია, ორივე ეს მუსიკალური ნაწარმოები მოვისმინოთ და ერთმანეთს შევადვროთ.

Qalanın dibində bir quş olaydım, (2) (sual)
Gələnə, gedənə yoldaş olaydım. (2) (cavab)

მიხეილ გლინკა

მოვისმინოთ მუსიკა

ყურადღებით მოისმინთ ფიქრეთ ამიროვის საფორტეპიანო პიესა „ვალსი". ამ ნაწარმოების პირველი 8 ტაქტი პირველი ნაწილია (ა), 18 ტაქტი შუა ნაწილი, ანუ მეორე ნაწილია (ბ), ქოლო 12 ტაქტი კი პირველი ნაწილის გაფართოვებული ფორმაა(ა).

მუსიკალური ლექსიკონი

ვოკალურ–ინსტრუმენტალური კოლექტივი– ვოკალური შემსრულებლები და შნსტრუმენტალური ანსამბლი
ქალთა გუნდი– გუნდი, რომელიც სოპრანოსა და დაბალი ხმებისგან შედგება
ვალსი– ¾ ზომის ევროპული ცეკვა
თემპო დიე მარშია– მარშის ტემპში

LAYİHƏ

Yeni mahnı öyrənək

QIZIL PAYIZ

Musiqisi Səid Rüstəmovun, sözləri Mirmehdi Seyidzadənindir.

I
Payız gəlib, əsir külək,
Düşür yerə qızıl yarpaq.
Xəzəl olur hər gül-çiçək,
Qızıl rəngə dönür yarpaq.

II
Yağış yağır narın-narın,
Almaları yuyur bağda.
Alov kimi rəngi narın,
Şölə saçır hər budaqda.

III
Göy üzündən bulud keçir,
Dərələri tutur duman.
Qanadlanıb quşlar köçür
Uzaqlara karvan-karvan.

შეკითხვები

1. როგორია ერთ განყოფილებიანი მუსიკალური ნაწარმოები?
2. როგორია სამ განყოფილებიანი მუსიკალური ნაწარმოები?
3. 2/4 , 3/4 , 4/4 – ამათგან რომელია ვალსის ჟანრში დაწერილი მუსიკალური ნიმუშების სატაქ-ტო საზომი?
4. როგორი ხასიათისაა სიმღერა „ოქროს შემოდგომა“ და ვინ არიან მისი ავტორები?
5. სურათების მიხედვით შეადარე შემოდგომა აზერბაიჯანსა და რუსეთში.

აზერბაიჯანის ბუნება. „ოქროს შემოდგომა“

იური ვოლკოვი. „ შემოდგომა“.

LAYİHƏ

თემა 8

წინა თემების გამეორება

მოდით წინა თემები გავიხსენოთ. კიდევ ერთხელ შევასრულოთ სიმღერები, რომლებიც ვისწავლეთ.

აზერბაიჯანული და ევროპული მუსიკალური ინსტრუმენტები, რომლებიც ქვემოთ სურათზეა მოცემული, ფორმით, შესრულების სტილითა და ტემბრით ერთმანეთს ჰგვანან.

LAYİHƏ

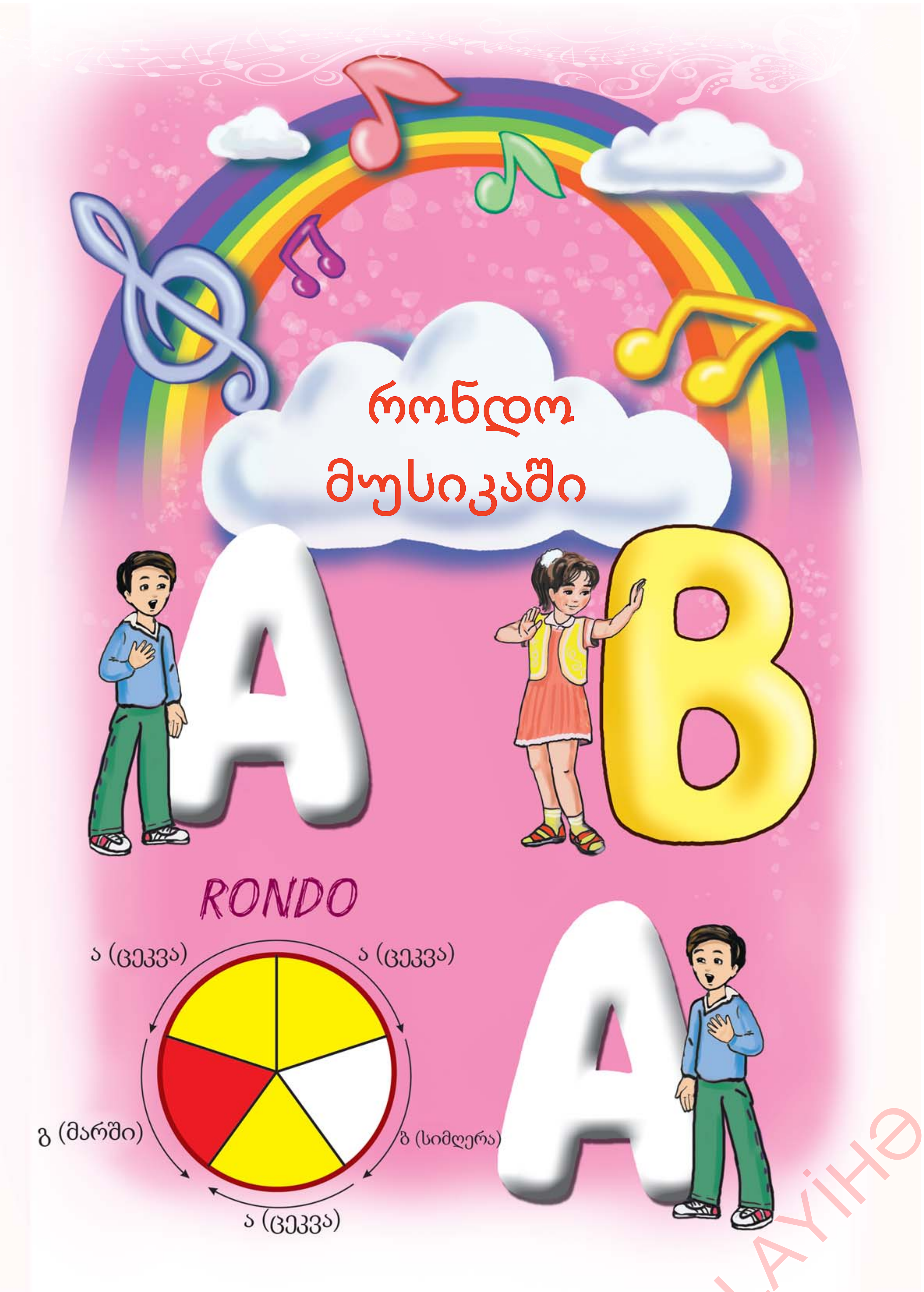
რონდო
მუსიკაში
A
B
RONDO
ა (ცეკვა)
ა (ცეკვა)
გ (მარში)
ბ (სიმღერა)
ა (ცეკვა)
A

LAYİHƏ

თემა 9

რონდო და სხვა ჟანრები

Motsart ata və anası ilə royal arxasında

რონდო იტალიურად წრეს ნიშნავს. ასეთ ნაწარმოებებში ერთი ნაწილი დროგამოშვებით მეორდება.

რონდოს, რომელსაც ჩვენ მოვისმენთ, „თურქულივით“ (ალა თურქა) ეწოდება. იგი მოცარტის XI სონატას ბოლო ნაწილია. ამ თურქულ მარშს, რომელსაც „ მეჰთარიები ეწოდება, მოცარტის გარდა ავსტრიელი კომპოზიტორების ჰაიდისა და ბედჰოვენის შემოქმედებაშიც ვხვდებით. ახლა კი მოდით დიდი ავსტრიელი კომპოზიტორის ამადეი მოცარტის ფორთეპიანოსთვის დაწერილ რონდოს მოვუსმინოთ.

რონდოს აგებულება სიმღერებისგანაც შეიძლება შევქმნათ. მოდით, ჩვენც შევქმნათ სიმღერებისაგან რონდო. ამისათვის დღეს ჩვენ დღეს შევისწავლით ოგთაი რაჯაბოვის სიმღერას, რომელსაც ეწოდება „ჩვენ მესამენი ვართ.

ÜÇÜNCÜLƏRİK BİZ

ეს სიმღერა ვალსის ტემპში ¾ აქტის ზომისაა. იგი აუჩქარებლად უნდა შევასრულოთ. სიმღერა, ჩვენთვის უკვე ცნობილ მარცხენა ტაჟორის გამაცეა დაწერილი და მხიარული ხასიათისაა. მელოდიას, რომელსაც ჯერ მოვისმენთ და შემდეგ შევასრულებთ, „ჩვენ გოგონები ვართ“ ეწოდება. იგი წგთაი რაჯაბოვის ამავე სახელწოდების მელოდიაა. „ჩვენ მესამენი ვართ“ სიმღერისაგან განსხვავებით, სიმღერა „ჩვენ გოგონები ვართ“ მი მინორის გამაზეა შექმნილი და წყნარ ტემპში სრულდება. მი მინორის გამას ვმღერივართ.

LAYİHƏ

BİZ QIZLARIQ

მუსიკალური ლექსიკონი

რონდო– წრეს ნიშნავს. ამ ჟანრში დაწერილ სიმღერებში ერთი ნაწილი დროგამოშვებით მეორდება.
მარცხენა მაჟორი– ერთ დიეზლიანი გამაა.მას ერთი ფა დიეზის ნიშანი აქვს.
მი მინორი– მარცხენა მაჟორის მეექვსე საფეხურისგან კეთდება და მასაც ერთი ფა დიეზის ნიშანი აქვს.
მეჰთარიების მარში– ძველი თურქული სამხედრო მარშია.

შეკითხვები

1. რას ნიშნავს სიტყვა რონდო?
2. რომელ ევროპელ კომპოზიტორს აქვს რონდო დაწერილი?
3. ვინაა ავტორი სიმღერებისა „ჩვენ მესამენი ვართ“ და „ჩვვენ გოგონები ვართ“
4. რომელი მაჟორული გამმასგან შეიქმნა მი მინორის გამმა?
5. რა შეგიძლია თქვა– „ჩვენ მესამენი ვართ“ და „ჩვვენ გოგონები ვართ“– ამ სიმღერების ხასიათის შესახებ7
6. რომელ ხალხს ეკუთნის მეჰთარიების მარში?

თემა 10

სიმღერები და რონდო

წინა გაკვეთილზე უკვე ვისწავლეთ სიმღერები „ჩვენ მესამენი ვართ“ და „ჩვენ გოგონები ვართ“. ახლა კი მოდით ეს სიმღერები ერთმანეთის მიყოლებით ვიმღეროთ.

თუ სიმღერას „ჩვენ მესამენი ვართ“ ა –ს, ხოლო „ჩვენ გოგონები ვართ“. ბ–ს ვუწოდებთ, მაშინ ასეთ აგებულებას მივიღებთ: აბ. ასეთ აგებულებას წინა გაკვეთილზე ორ განყოფილებიანი ვუწოდეთ.

თუ ამის შემდეგ „ჩვენ მესამენი ვართ“–ს კიდევ ერთხელ სიმღერებთ, მაშიინ აბა, ანუ სამი განყოფილებისგან შემდგარი სიმღერის თაიგული გამოვა. მოდით ამის შეტდეგ ოგთაი რაჯაბოვის იმ სიმღერის მელოდია ვიმღროთ, რომელიც 2/4 ტაქტის საზომითაა დაწერილი და რომელსაც „ჩვენ ბიჭები ვართ“ ეწოდება.

OĞLANLARIQ

ც დავარქვათ ამ სიმღერას, რომელიც გამბედაობასა და საზეიმო განწყობას გადმოსცემს. მაში ჩვენი სიმღერის თაიგული აბაც–ე გამოვა. ყოველლივე ამის შემდეგ თუ „ჩვენ მესამენი ვართ“–ს ხელახლა ვიმღერებთ, მაშინ ასეთ აგებულებას მივიღებთ: აბაცა. როგორც ვხედავთ, სამჯერ „ჩვენ მესამენი ვართ“–ს, ერთხელ „ჩვენ გოგონები ვართ“–სა და

ერთხელაც „ჩვენ ბიჭები ვართ“–ს ვმღერივართ. ამგვარად ჩვენ ამ სიმღერებისაგან რონდო შევქმენით. ჩვენი რონდო რამდენჯერმე განმეორებადი ერთი ნაწილისა და ერთი ახალი ნაწილისაგან შედგება.

სიმღერას, რომელიც სამჯერ მეორდება, რეფრენი ეწოდება.

მუსიკალური ლექსიკონი

რონდო – რამდენიმეჯერ განმეორებადი რეფრენისა და ორი, ან სამი ახალი ნაწილისაგან შედგება.
რეფრენი – ნაწილი,რომელიც რონდოში რამოდენიმეჯერ უცვლელად მეორდება.

LAYİHƏ

თემა 10

ა (1) „ჩვენ მესამენი ვართ“

ბ (2) „ჩვვენ გოგონები ვართ“

ა (1) „ჩვენ მესამენი ვართ“

ც (3) „ჩვენ ბიჭები ვართ“

ა (1) „ჩვენ მესამენი ვართ“

შეკითხვები

1. რა არის რეფრენი?
2. რამდენჯერ მეორდება რონდოში რეფრენი?
3. ვინაა ავტორი სიმღერისა „ჩვენ ბიჭები ვართ“?
4. როგორია რონდოს აგებულება?
5. რა თვისებებით განსხვავდებიან სიმღერები „ჩვენ გოგონები ვართ“ და „ჩვენ ბიჭები ვართ“?

თემა 11

რონდო და სიმღერები

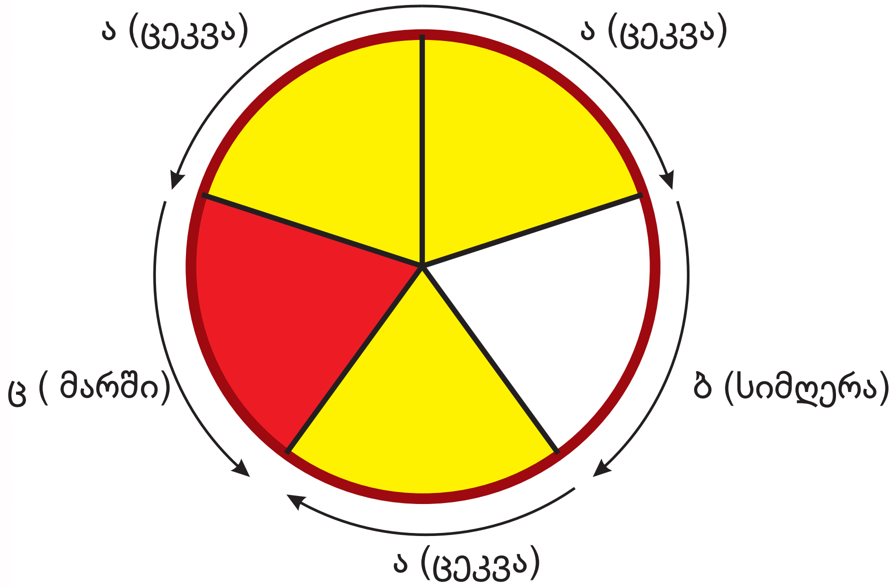

იმის გამო რომ რონდოს წრე ეწოდება, ვნახოთ ვუ მელოდია როგორ მოძრაობს წრეში საათის ისრის მიმართულებით.

რონდოში, რომელიც სიმღერებისგან შევქმენით, ა რეფრენი („ჩვენ მესამენი ვართ“) სამჯერ მეორდება და იმის გამო რომ იგი საცეკვაო (ვალსი) ხასიათისაა, წრეში ყვითელი ფერით, სასიმღერო ხასიათის

„ჩვენ გოგონები ვართ“ თეთრი ფერით, ც კი მარშის ხასიათის გამო წითელი ფერითაა ნაჩვენები. ჩვენს მიერ სიმღერებით შექმნილი რონდოს აგებულება სქემურადაც შეიძლება ვაჩვენოთ.

ა (ცეკვა)	→	ბ (სიმღერა)	→	ა (ცეკვა)	→	ც (მარში)	→	ა (ცეკვა)
1		2		1		3		1

ახლა კი მოდით, ეს სამი სიმღერა, როგორც სქემაზეა ნაჩვენები თანმიმდევრულად ვიმღეროთ.

ფორთეპიანოსა და თარზე შესრულებით მოვისმინოთ მოცარტის რონდო, რომელიც მან ფორთეპიანოსთვის შექმნა და იგი შევადაროთ ჩვენს მიერ სიმღერების მეშვეობით შექმნილ რონდოს.

LAYİHƏ

Yeni mahnı öyrənək

GÖZƏL VƏTƏN

Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Teymur Elçinindir.

I
Bizim Vətən nəğməmiz
Uzaqlara yayılsın!
Səsimizdən hər tərəf
Yuxusundan ayılsın!

Nəqərat:
Gözəl Vətən, can Vətən,
Bizə mehriban Vətən!

II
Yayda başı qar olar
Papağı şiş dağların.
Verər bizə çoxlu bar
Sənin geniş bağların.

Nəqərat:
Gözəl Vətən, can Vətən,
Bizə mehriban Vətən!

III
Sən xoşbəxt böyüdürsən
Bizi hər gün, hər saat.
Göylərə uçaq deyə,
Bizə verirsən qanad.

Nəqərat:
Gözəl Vətən, can Vətən,
Bizə mehriban Vətən!

აზერბაიჯანის რესპუბლიკის
ფიზიკური რუკა

გოიგოლის ტბა

გიზ გალასი – (ქალწულის კოშკი)

შეკითხვები

1. რა მზგავსი თვისებებია მოცარტის რონდოსა და იმ რონდოს შორის რომელიც ჩვენ ვიმღერეთ?
2. ვინაა ავტორი სიმღერისა „ლამაზო სამშობლოვ“?
3. რომელ მუსიკალურ ჟანრს განეკუთნება სიმღერა „ლამაზო სამშობლოვ“?
4. კიდევ რომელი სიმღერებიდან შეგიძლია შექმნა რონდო?

LAYİHƏ

თემა 12

ზებრი მუღამი და რონდო

ვრცელი მოცულობის ვოკალურ–ინსტრუმენტალურ ნიმუშებს ზებრი მუღჰმი ეწოდება. ზებრი მუღამი განსაზღვრული ზომისა და ხმოვანებისა არის ხოლმე, ამიტომაც მისი შემსრულებელი იძულებულია შეზღუდულ რიტმს დაემორჩილოს.

ზერბი მუღამი– „ყარაბაღის შიქესთე“, რომელსაც ახლა მოვისმენთ, სრულდება მომღერლისა და აზერბაიჯანული ხალხური საკრავების ანსამბლის მიერ.

„ყარაბაღის შიქესთის“ შესავალი ნაწილი მთელი მუღამის განმავლობაში ოთხჯერ მეორდება და ამ დროს შემსრულებელი არ მღერის. როგორც რონდოს ჟანრიდან ვიცით, ამ ნაწილს შეიძლება რეფრენი ვუწოდოთ, I და II რეფრენებს შორის მომღერალი ასრულებს,

ნელ მელოდიას, რომელიც „ჩობანბაიათის ინტონაციასთან“ არის ახლოს. II და III რეფრენებს შორის „ჩობანბაიათის ინტონაცია კიდევ უფრო ვითარდება. შემდეგ კი ეს განვითარება სხვა ტონალობაში სრულდება.

ესეიგი ზერბი მუღამი „ყარყბყღის შიქესთეც“ ჩვენთვის კარგად ცნობილ რონდოს აგებულებას ჰგავს. სალამურზე შესრულებით მოვისმინოთ „ჩობანბაიათი“ და იგი „ ყარყბყღის შიქესტეს“ შევადაროთ.

Yeni mahnı öyrənək

ŞƏN YOLKA

Musiqisi Ağabacı Rzayevanın
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.

I

Geyinibsən al-əlvan,
Budaqların çıraqban.
Dövrə vurur qız, oğlan,
Nəğmə deyir, şən yolka,
Sən nə gözəlsən, yolka!

Nəqərat:

Dildə gəzir sorağın,
Bəzənib hər budağın.
Şaxta baba qonağın
Olmuş sənin, şən yolka,
Sən nə gözəlsən, yolka!

II

Çölü, meşəni bəzə
Düzləri gəzə-gəzə,
Hər il qonaq gəl bizə,
Ürək açan şən yolka,
Sən nə gözəlsən, yolka!

მუსიკალური ლექსიკონი

ზერბი მუღამი – რიტმული მუღამი, რომელიც ხალხური საკრავების ანსამბლის მიერ სრულდება.

ჩობან ბაიათი – მუსიკა, რომელიც სალამურზე სრულდება.

შეკითხვები

1. რა არის ზერბი მუღამი?
2. ვინ ასრულებს ზერბ მუღამს?
3. როგორია ზერბ მუღამ „ყარაბაღის შიქესთეს“ აგებულება?
4. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „მხიარული ნაძვის ხე“?

LAYİHƏ

თემა 13

აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვები და რონდო

როგორც ვიცით, რონდოსთვის დამახასიათებელმუსიკალურ სტრუქტურაში რეფრენი, ანუ მუსიკა, რომელიც რამოდენიმეჯერ მეორდება, I, III და V მუსიკალურ ფრაგმენტებივით სრულდება. ძველ აზერბაიჯანულ ხალხურ ცეკვებში კი ისეთებს ვხვდებით, რომ მათში რეფრენი Iარა, არამედ II, IV და VI მუსიკალურ ფრაგმენტებივით მეორდება. აზერბაიჯანულ ხალხურ ცეკვა „თურაჯში“ ეს წესი იჩენს თავს. ანუ ამ ცეკვაში ჯერ როგორც შესავალი რბილი ხასიათის (ა) მუსიკალური ფრაგმენტი სრულდება, ამის შემდეგ რეფრენ (ბ)–დ წოდებული მუსიკა სრულდება, შემდეგ კი მაღალ ნოტზე შესრულებული დაძაბული ხასიათის მუსიკა (ც) მოდის. ბოლოს კი მას ჩვენთვის ცნობილი რეფრენი (ბ) ასრულებს.

ცეკვა „თურაჯი“

მეორე რეფრენულ მუსიკალურ ნაწილს წყნარი, სუსტი მუსიკა ენაცვლება, ის კი თავის მხრივ რეფრენით (ბ) მთავრდება. მოვისმინოთ ცეკვა „თურაჯი“ და ვეცადოთ გამოვიცნოთ მისი ნაწილები.

იმისათვის, რომ რონდოს მუსიკის აგებულებაში გავერკვეთ, თანმიმდევრობით გავიხსენოთ და ვიმღეროთ ჩვენთვის უკვე ცნობილი კომპოზიტორის ოგთაი რაჯაბოვის მუსიკებს– „ჩვენ მესამენი ვართ“, „ჩვენ ბიჭები ვართ“ „ჩვენ მესამენი ვართ“ და „ჩვვენ გოგონები ვართ“.

იმისათვის, რომ კიდევ ერთხელ გავიხსენოთ რონდოს სტრუქტურა, დიდი ავსტრიელი კომპოზიტორის მოცარტის „თურქისებური რონდო“ მოვისმინოთ და რეფრენების მომენტებში ტაში დავუკრათ.

შეკითხვები

1. რომელ ავტორს იცნობ, რომელსაც რონდო აქვს დაწერილი?
2. რომელ აზერბაიჯანულ ცეკვას იცნობ, სადაც რონდოს სტრუქტურაა გამოყენებული?

თემა 14

აზერბაიჯანულ ხალხურ და კომპოზიტორთა შემოქმედებაში რონდო

სიმღერების, ცეკვებისა და ზერბი– მუღამიბის მეშვეობით ჩვენ უკვე ავითვისეთ რონდოს მუსიკალური აგებულება. რონდოს სტრუქტურას გუნდურ აზერბაიჯანულ ცეკვა „იალლიშიც“ ვხვდებით.

მოდით, „ნახჭევნურ იალლის მოვუსმინოთ და გავაანალიზოთ მისი რონდო სტრუქტურა.

საჭიროა ტაში დავუკრათ მაშინ, როცა იალლიში უცვლელად სამჯერ გამეორდება ერთიდა იგივე მელოდია (რეფრენი). როცა მუსიკა მეორედ გაისმის, ბშჭებისა და გოგონების ჯგუფი მუსიკის რიტმის შესაბამისად იალლის ცეკვავენ. დანარჩენი ბავშვები კი ხელების მოძრაობით მუსიკის რიტმს იჭერენ.

გარა გარაევის „ მხიარულ ამბავშიც“ მთავარი მელოდია რამდენიმეჯერ მეორდება. მათშორის კი ახალი მუსიკის ფრაგმენტები გაისმის.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

GÖYDƏ SÜZƏN GƏMİ

Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadənindir.

Mavi göydə süzür gəmi, hey,
Gəminin var dağ görkəmi, hey.
Ulduzlara doğru gedir,
Gedir, gedir, gedir, hey!
Gəmidəki cəsur dayı, hey!

Ağ ulduzlar dalğa-dalğa,
Səpələnir sola-sağa.
Təyyarəçi-kosmonavtlar
Gedir, gedir, gedir, hey!
Salam verir bizim xalqa, hey!

ეს სიმღერა სწრაფ ტემპში, მაჟორულ ლადზე, 2/4ტაქტის საზომის შესაბამისად ჟღერს.

შეკითხვები

1. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „გემი, რომელიც ცაში დაცურავს“?
2. რა შეგიძლია თქვა ამ სიმღერის შესახებ?
3. „იალლი“ როგორი ცეკვაა?

LAYİHƏ

ინტონაცია
და
მუსიკის განვითარება
Ritm
Temp
Melodiya
Registr
INTONASIYA
Dinamika
Lad
Tembr

LAYİHƏ

თემა 15

იგტონაცია და მუსიკის სახე

საუბრის დროს ერთიდა იგივე სიტყვა შეიძლება ჩვეულებრივი ტონალობითაც ვთქვათ, შეკითხვის ფორმაც მივცეთ და ბრძანების ფორმაც. მაგალითად სიტყვა „დიახ“ სამნაირად შეიძლება წარმოვთქვათ: „დიახ.“ „დიახ!“,

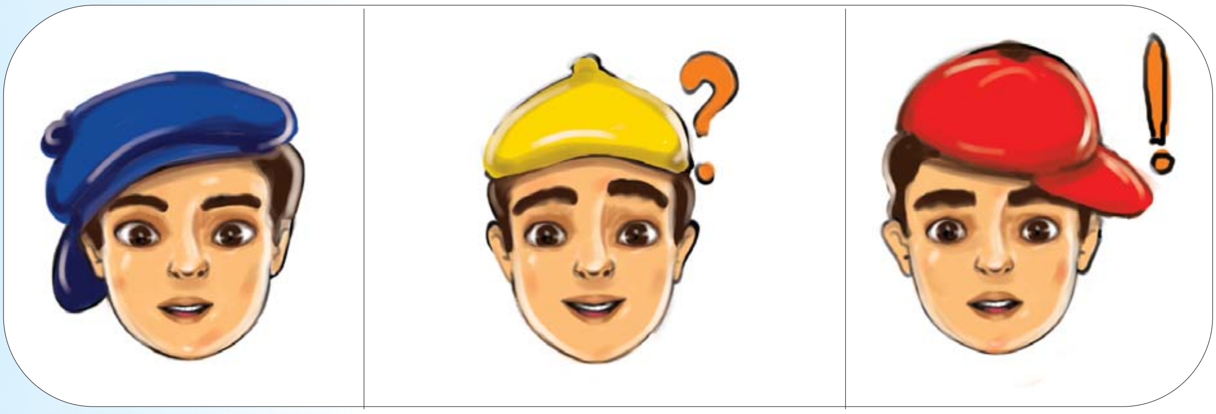

როგორც სურათებიდანაც ჩანს, სიტყვა „დიახ–ის“ ტონალობასთან ერთად ადამიანის სახის გამომეტყველებაც იცვლება. ეს მუსიკაშიც ასეა. ანუ მუსიკალური სახის შესაბამისად შინაარსის გადმოცემის მიზნით კომპოზიტორები სხვადასხვა მუსიკალური გამოხატვის საშუალებებს, დინამიკურ სახესხვაობებს, სხვადა სხვა ტემპებს, ნაირფეროვან ტემბრებს, განსხვავებული ხასიათის მელოდიებსა და რიტმებს მიმართავენ.

სხვადა სხვა ხასიათის ორი მუსიკალური ფრაგმენტი მოვისმინოთკომპოზიტორ ფიქრეთ ამიროვის ოპერიდან „სევილი“

როგორც ვხედავთ, იმისათვის,რომ შექმნას სახე დედისა, რომელიც თავის შვილს გუნდუზს ნანას უმღერის, ფიქრეთ ამიროვი მშვიდი ინტონაციის, წყნარი ხასიათის მუსიკას იყენებს, მაგრამ როცა უნდა, რომ გუნდუზის პაპის ათაქიშის სახე შექმნას, ,,ათაქიშის სტროფებში“ მხიარულ და იუმორისტული ინტონაციის შემცველ მელოდიას მიმართავს.

LAYİHƏ

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

QALX AYAĞA, AZƏRBAYCAN!

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Əjdər Ağayevindir.

I

Qalx ayağa, Azərbaycan!
Alovlardan vurub keç!
Daha bəsdir, aç gözünü,
Düşmənini yaxşı seç!

Nəqərat:
Qeyrətini bayraq elə,
Silahını uca tut! (2)
Qoy məhv olsun qatı düşmən,
Nəfəs alsın ana yurd! (2)

II

Sən gurulda səmalarda,
İldırımtək çax, Vətən!
Düşmənini bir andaca,
Külə döndər, yax, Vətən!

Nəqərat:

III

Qalx ayağa, Azərbaycan!
Sənin üçün verək can.
Ölüm bizi qorxutmayır,
Haqq yolunda, ana can!

Nəqərat:

შეკითხვები

1. როგორ ახსნი ინტონაციას?
2. კომპოზიტორ ფიქრეთ ამიროვის რომელ ოპერას იცნობ?
3. როგორი ინტონაციური განსხვავებაა ოპერა სევილში „სევილის ნანასა“ და „ათაქიშის სტროფებს“ შორის.
4. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „წამოდექი, აზერბაიჯანო!“
5. რომელ ინტონაციებს მიმართავს კომპოზიტორი იმისათვის რომ შექმნას შესაბამისი სახე სიმღერაში „წამოდექი, აზერბაიჯანო1“

თემა 16

გამოკვეთილი სიმღერა და გამოკვეთილი სიტყვა

მოდით ჯერ ვიმღეროთ სიმღერა „წამოდექი, აზერბაიჯანო!“, რომელიც წინა გაკვეთილზე ვისწავლეთ, შემდეგ კი ყურადღება გავამახვილოთ მისი ტექსტისა მუსიკის ინტონაციურ გამოკვეთილობაზე. როცა კომპოზიტორი სიმღერას ქმნის, ნოტების გარდა იგი მიმართავს პაუზებს, მელოდიის დინამიურ სვლას, მის აწევ–დაწევასა და სხვა ხერხებს. თუ ჩვენ სიმღერის მელოდიის წაკითხვისას მის მუსიკალური გამოხატვის საშუალებებს სწორად არ აღვიქვამთ, მაშინ სიმღერასაც გამოკვეთილად სერ ვიმღერებთ.

მუსიკალური ინტონაციისაგან განსხვავებით სიტყვის ინტონაცია ტექსტში არ აღინიშნება. თუ სიმღერაში „წამოდექი, აზერბაიჯანო!“, მელოდიური ფრაზა „წამოდექი, აზერბაიჯანო“ შეკითხხვასავით გაისმის,

მაშინ „ ცეცხლის ალი გაკვეთე და იარე!“ მელოდიური ფრაზა ის ნაწილია, რომელიც პასუხივით გაისმის.

აქ მეორე ფრაზა პირველ ფრაზაზე უფრო ძლიერ გაისმის. სიმღერის ორნაწილიანი მისამღერი კი მის სტროფზე უფრო ძლიერ უნდა შესრულდეს. როცა ამ სიმღერას ვასრულებთ, საჭიროა, ყურადღება მივაქციოთ იმას რომ ტექსტში გამოკვეთილი ადგილები დაემთხვას მუსიკის ძლიერ ადგილებს.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

მოვისმინოთ პროლოგი დიდი აზერბაიჯანელი კომპოზიტორის ფიქრეთ ამიროვის ოპერიდან „სევილი“. „სევილის“ პროლოგში გამოყენებულია კლასიკური აზერბაიჯანული მუღამის „ბაიათი –ქურთის“ ინტონაცია.

მუსიკალური ლექსიკონი

ფრაზა– სიტყვა–პასუხი მუსიკალურ წინადადებაში

პროლოგი– იტალიურიდან თარგმანში წინასიტყვაობას ნიშნავს. როგორც წესი, ოპერულ ნაწარმოებებს უვერტიურა უძღვისჰ მაგრამ არიან ისეთი ცნობილი ოპერებიც რომლებსაც წინ წინასიტყვაობა, ან მცირე მონაკვეთის მუსიკა სრულდება, რომელსაც „ინტროდუქცია“ ეწოდება, და ოპერის საერთო სულისკვეთება ამ მონაკვეთში პოულობს გამოხატულებას.

LAYİHƏ

თემა 16

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

NEFTÇİLƏR MAHNISI

Musiqisi Tofiq Quliyevin,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.

I

Canım Bakı, qanım Bakı, ana Vətən!
Yaranmısan xalqımızın qüdrətindən.
Qara qanın qaranlığa işıq saçar,
Ağ günlərdən gələcəyə yollar açar.

Nəqərat:
Sənsən həyatım, qolum, qanadım,
Şöhrətim, adım, Azərbaycan!
Qəlbimdə qaynar qızıldan çaylar,
Şöhrətim, şanım, Azərbaycan!

შეკითხვები

1. რისთვისაა მუსიკის საშემსრულებლო საშუალებები?
2. რა არის მუსიკალური ფრაზა?
3. რას ნიშნავს პროლოგი მუსიკის დარგში?
4. ვინ არიან სიღერა „ ნევჩილარის ავტორები?
5. რომელ ინტონაციებს იყენებს კომპოზიტორი იმისათვის რომ სიმღერა ნევჩილარის სახე შექმნას?

LAYİHƏ

თემა 17

მუსიკალური ნაწარმოების ემოციური ხასიათი

მუსიკალური ფრაზა, მელოდია, მუსიკალური რიესები, დიდი მოცულობის ნაწარმოებიც კი ერთი–ორი, ან რამოდენიმე მუსიკის საფუძველზე იქმნება. თვითეულ ამ საფუძველს მუსიკალურ ნაწარმოებში, მის განმეორებად ნაწილებში შეცვლილი სახითაც რომ იყოს ვიცნობთ. ამ მუსიკალურ საფუძვლებში ადვილად იგრძნობა მელოდის, რრიტმის, სამუსიკო ენის, რაც მთავარია მუსიკალური ხასიათის პირველწყარო.

იმისათვის,რომ ეს გავიგოთ, მოდით მოვუსმინოთ მუსა მირზაევის „გაზაფხულის მუზებს“, რომელიც მან შექმნა აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერის „ მოდი ჩემო ლამაზოს“ საფუძველზე, უზეირ ჰაჯიბეკოვის ფორთეპიანოსთვის დაწერილ „საბრძოლოს“ რომელიც შექმნილია აზერბაიჯანული „საბრძოლო ცეკვის“ ინტონაციის სფუძველზე და გარა გარაევის საფორთეპიანო პიესა „ფიქრიანი“. ამ ნაწარმოებებში ასახულია სამი (მხიარული, მხედრული და სევდიანი) განწყობა. ესეიგი კომპოზიტორები იყენებენ რა სხვადა–სხვა ინტონაციეეებს, განსხვავებული ხასიათის მუსიკალურ ნაწარმოებებს ქმნიან.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

QƏRƏNFİL

Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadənindir.

I
Qərənfilim açıb qönçə,
Yarpaqları incə-incə.
Ətir yayır hər tərəfə,
Bağçamızda meh əsdikcə.

II
Var bağçada hər rəng çiçək,
Qərənfilim gözəl, göyçək.
Gülür bağda baharçağı,
Söyləyir: «Gəl, ətrimi çək».

III
Bağda gördüm hər rəngini,
Qərənfilin qəşəngini.
Mən ətrindən aldım onun,
Bu nəğmənin ahəngini.

სიმღერა მშვიდი ტემპით, ¾ ვალსის ზომით , ანუ ლა მინორის ტონალობით ჟღერს. სიმღერაში გამოყენებულია სანოტო ფორმები.

LAYİHƏ

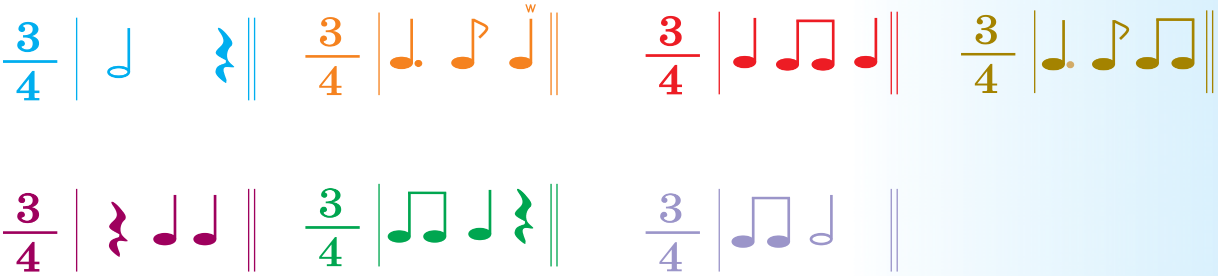

მორდენთი იტალიურიდან თარგმანში ბასრს ნიშიავს. ორ მაღალ ხმას შორის ქსწრაფად შესრულებად მაღალ, ან დაბალ ხმას მორდენთი ეწოდება. მორდენთი ნოტის ზემოთ იწერება და ამ ნიშნით აღინიშნება:

იწერება:

იწერება:

სრულდება:

სრულდება:

მუსიკალური ლექსიკონი

ჯანგი- საბრძოლო ხასიათის აზერბაიცანული ხალხური ცეკვა

რიტმული საზომი – ნოტების სიგრძე

შეკითხვები

1. საფორთეპიანო პიესები „საბრძოლო2, „გაზაფხულის მუზები“ და „ფიქრიანი“ როგორ განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან ხასიათის მიხედვით?
2. როგორი ნაწარმოებია „საბრძოლო“?
3. ვინ არიან სიმღერა „მიხაკის“ ავტორები?

თემა 18

გამოკვეთილი და სახვითი ინტონაციები

სხვა და სხვა ნაირი ინტონაციები არსებობს. მათი ერთი ნაწილი ადამიანის განწყობას, გრძნობებსა და აზრებს გადმოსცემს, მის მოძრაობას (სიარულს, გაქცევას) , ან კიდევ ხმებსა და სხვა ცხოვრებისეულ მოვლენებს ასახავს. მაგალითად გარა გარაევის საფორთეპიანო პიესა „ფიქრიანში“, რომელიც წინა გაკვეთილზე განვიხილეთ, ადამიანის სევდიანი განწყობა იგრძნობა. „მხიარულ ნაძვისხეში“ კი, რომელიც აღაბაჯი რზაევამ თოფიგ მუთალლიმოვის ლექსზე შექმნა, ბავშვების საახალწლო განწყობა მოსჩანს. როგორც ვთქვით, არსებობს ნაწარმოებები, რომლებიც ამათუ იმ მოძრაობას გადმოსცემს. მაგალითად, სიმღერაში– „დაჰკა, ჩემო ჩაქუჩო“–მუსიკალური საშემსრულებლო საშუალებების მეშვეობით აღწერილია სიტუაცია, სადაც ბიჭუნა თავის კატას სახლს უშენებს.

ÇƏKİCİM, VUR!

Musiqisi Asya Sultanovanın, sözləri Teymur Elçinindir.

I

Çəkicim, vur, tıq, tıq, tıq,
Ev tikirik biz.
Çəkicim, vur, tıq, tıq, tıq,
Dayanma işsiz.

Nəqərat:
Külək əsir, soyuqdur,
Məstanın evi yoxdur.

II

Çəkicim vur, tıq, tıq, tıq,
Vur mismarı bərk.
Çəkicim vur, tıq, tıq, tıq,
Gərək tələsək.

Nəqərat:
Külək əsir, soyuqdur,
Məstanın evi yoxdur.

LAYİHƏ

მოვისმინოთ მუსიკა

ზერბი–მუღამი „ჰეირათი““

ჩვენი მომღერლები სხვა დვ სხვა დასარტყმელი ინსტრუმენტით აღჭურვილ ანსამბლებთან ერთად ასრულებენ ისეთ მუღამებს, რომლებსაც რიტმული და ზერბი–მუღამები ეწოდებათ. „არაზბარი“, „ჰეირათი“, „ოვშარი“, „მანი“, და „სიმაი–შემსი“ ზერბი მუღამების რიგს განეკუთნებიან. ზერბი–მუღამებში აღელვებული რიტმი და მებრძოლი სული იგრძნობა. ამიტომაც აზერბაიჯანის რესპუბლიკის თავდაცვის სამინისტროს დიდი ჩასაბერი ინსტრუმენტების ანსამბლი სამხედრო პარადებზე ჯარისკაცების ნაბიჯით სვლის შესაბამისად ზერბი–მუღამ „ჰეირათის“ იყენებს.

თოღრულ ნარიმანბეკოვი. „მუღამი“

მხატვარი თოღრულ ნარიმანბეკოვი ამავე დროს მშვენიერი ვოკალური შემსრულებელიც იყო.

მუსიკალური ლექსიკონი

სახვითი ინტონაცია – მუსიკა, რომელიც გარკვეულ მოძრაობასა და მოვლენებს აღწერს.

შეკითხვები

1. ვინაა ავტორი სიმღერისა „დაჰკა, ჩემო ჩაქუჩო“?
2. რომელ განწყობას შეესაბამება „დაჰკა, ჩემო ჩაქუჩო“, მაჟორს, თუ მინორს?
3. რა არის ზერბი–მუღამი?
4. რომელი მუღამები შეგიძლია დაასახელო?

თემა 19

ზღვა აზერბაიჯანელი და რუსი კლასიკოსი კომპოზიტორების შემოქმედებაში

ნიკოლაი რიმსკი–კორსაკოვი

ფილმ–ოპერიდან „სადკო“ – „აღელვებული ზღვა“

ფილმ–ოპერიდან „სადკო“– „წყალქვეშა საყარო“

თაჰირ სალაჰოვი– გარა გარაევის პორტრეტი“

დოკუმენტური ფილმიდან – „ზღვის ესდაკადა“– „წყნარი ზღვა“

მსოფლიოში ცნობილ რამოდენიმე კომპოზიტორს თავის მუსიკალურ ნაწარმოებში აღწურილი აქვს მშვიდი, ან აღელვებული ზღვა. მაგალითად ,დიდმა რუსმა კომპოზიტორმა ნიკოლაი რიმსკი–კორსაკოვმა ოპერაში „სარკო“ და აზერბაიჯანელმა კომპოზიტორმა გარა გარაევმა მუსიკაში, რომელიც დაწერა დოკუმენტური ფილმისათვის „ზღვის ესდაკედა“, განსხვავებული ხასოათის ზღვის სახე შექმნეს.

მოდით, აღნიშნული ნაწარმოებებიდან თითო ფრაგმენტი მოვისმინოთ და შევადაროთ ისინი ზემოთ წარმოდგენილ სახვითი ხელოვნების ნიმუშებს.

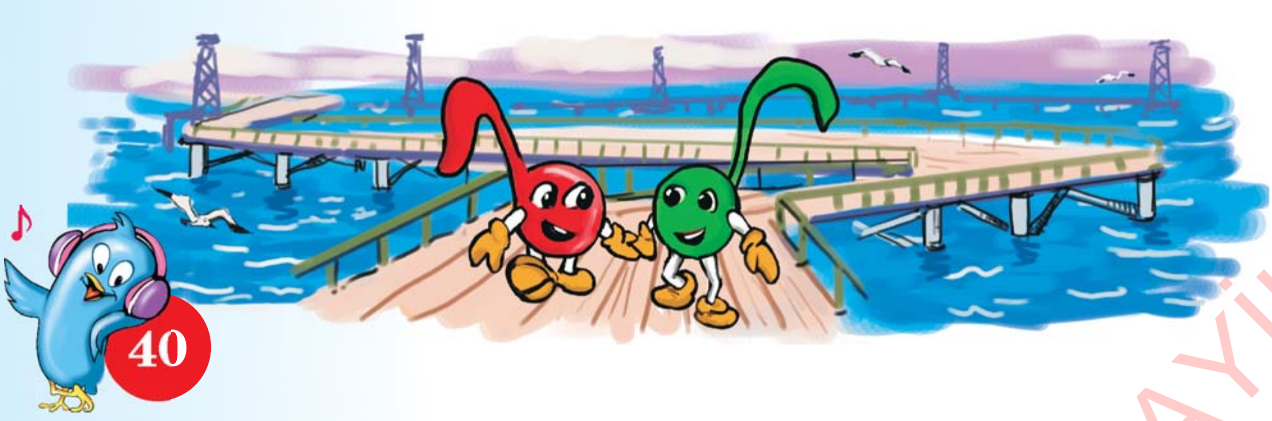

LAYİHƏ

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

BALACA NEFTÇİ

Musiqisi Telman Hacıyevin,
sözləri Rəfiq Zəkanındır.

Neftçidir mənim atam,
İşləyir yorulmadan
Xəzərin qucağında.
Döşündə nişanı var,
Onu hamı tanıyır
Abşeron torpağında.

Hərdən söz düşən zaman,
Ya bir qız, ya bir oğlan
Soruşur, nəçiyəm mən?
Baxıb gülümsəyirəm,
Uşaqlara deyirəm:
— Balaca neftçiyəm mən.

ენჰარმონიული თანაბარი ხმები

მუსიკალური ნაწარმოებების ნოტურ ნაწერებში ვხვდებით ისეთ ხმებს, რომლებიც სიმაღლის მიხედვით ერთნაირია, მათი სახელები კი განსხვავდება. ასეთ ხმებს ენჰარმონიული თანაბარი ხმები ეწოდება.

მაგალითად, ხმა, რომელიც „დე“-სა და „რე“-ს შორის მდებარეობს, „დო“-ს ნახევარი ტონით აწევის გამო დოდიეზად, ხოლო „რე“-ს ნახევარი ტონით დაწევის გამო რე ბემოლად იწოდება, თუმცა ისინი ერთნაირად ჟღერენ.

Do #	=	Re ♭
Re #	=	Mi ♭
Fa #	=	Sol♭
Sol #	=	Lya♭
Lya #	=	Si ♭

მუსიკალური ლექსიკონი

სადკო – რუსული ეპოსის გმირი

შეკითხვები

1. რომელ კომაოზიტორს აქვს მუსიკა ზღვის თემაზე?
2. ვინ არიან ავტორრები სიმღერისა „პატარა“ მენავთე“?
3. როგორია „პატარა მენავთის“ ხასიათი? ეს სიმღერა მაჟორზეა დაწერილი, თუ მინორზე?
4. რომელ ხმებზე ითქმის ენჰარმონიული ხმები?

LAYİHƏ

თემა 20

მუსიკის განვითარება

რაუფ ჰაჯიევი

მუსიკა ის ხელოვნებაა, რომელიც მუდმივად მოძრაობს. ესეიგი იმ ნაწარმოებებშიც კი რომლებიც ყველაზე მშვიდ მუსიკას შეიცავენ, მუდმივი დინამიური განვითარებაა. იმ სიმღერებში, რომლებსაც სტროფული აგებულება აქვთ, როცა სტროფი განმეორებით სრულდება, სტყვები იცვლებიან. მისამღერის სიტყვებში სხვა სტროფებში ცვლილება არ ხდება. თუმცა თუ სიმღერის ხასიათი მშვიდი ხასიათისაა, მაშინ მისი მისამღერი ხასიათით მისგან განსხვავდება. ესეიგი ერთ ი სიმღერის შიგნითაც კი მუსიკის განვითარებას ვგრძნობთ.

ორნაირად შეიძლება შევასრულოთ რაუფ ჰაჯიევის სიმღერა „სამური“, რომელიც მან პოეტ მამედ რაჰიმის სიტყვებზე დაწერა. პორველი და მეორე წინადადებები, რომლებიც სიტყვა–პასუხისაგან შედგებიან, რეპრეზას ნიშნით მეორდებიან.

ამიტომაც კომპოზიტორი მეტსო–პიანო და მეტსო–ფორტე გამომხატველ საშუალებებს იყენენებს.

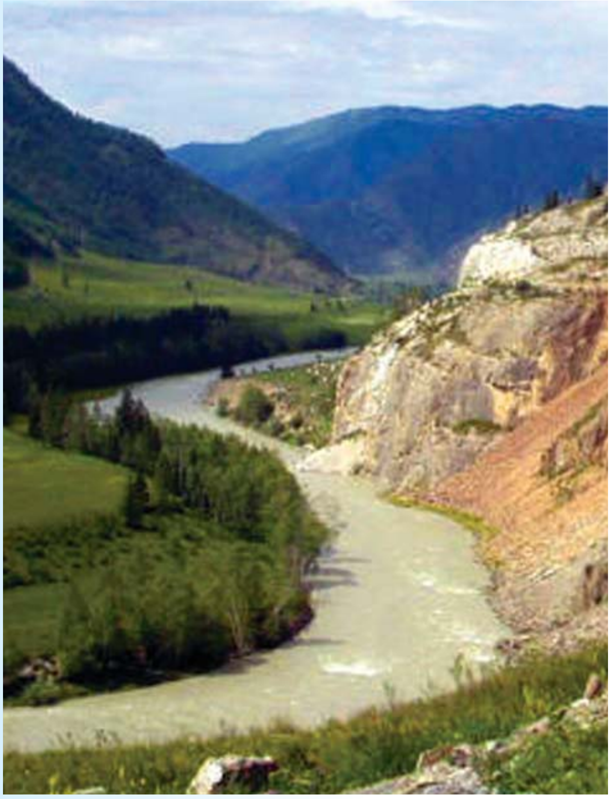

SAMUR

Musiqisi Rauf Hacıyevin,
sözləri Məmməd Rahimindir.

I
Bir çay vardır, adı Samur,
Əziz tutar ellər onu. (2)
Gah coşdurar, gah daşdırar,
Dağdan gələn sellər onu. (2)

II
Dərələrdən, təpələrdən
Gurhagurla axar, keçər. (2)
Bənövşəli sahillərə
Heyran-heyran baxar, keçər. (2)

III
İçər onun buz suyundan
Sahillərin reyhanları. (2)
Xoş yerişli, xoş baxışlı
Azərbaycan ceyranları.

თუ სიმღერა „სამურის“ მეორე სტროფს მისი ტექსტის ხასიათის შესაბამისად ფ (ფორტე) ნიუანსით, მესამე სტროფს კი პირველი სტროფივით შევასრულებთ, მაშინ დავინახავთ, რომ სიმღერის საშემსრულებლო ხასიათში გარკვეული განვითარებადი პროცესია.

LAYİHƏ

თემა 20

6/8 ზომის ტაქტში 6 რვიანი ნოტი თავსდება. სიმღერა „სამურის“ მელოდიაშიც რვიანი ჩერექი, თექვსმეტიანი და წერტილიანი ჩერექ ნოტია გამოყენებული.

მოვისმინოთ მუსიკა

თესნიფი „ბაიათი–ისფაჰანი“

მუღამი „ბაიათი–შირაზი“ აზერბაიჯანული მუღამების ძირითად შვიდეულში შედის. მოვისმინოთ თესნიფი „ბაიათი ისფაჰანი“ , რომელიც მის ერთ–ერთ განყოფილებას შეადგენს და მასში ყურადღება მივაქციოთ მუსიკის განვითარებას.

მუსიკალური ლექსიკონი

თესნიფი – რომანსის ხასიათის ვოკალური ნაწარმოები, რომელიც მუღამის განყოფილებებს შორის სრულდება.

მუღამის სამეული. მომღერალი ალიმ გასიმოვი

შეკითხვები

1. რას ნიშნავს მუსიკალური განვითარება?
2. ვინ არიან სიმღერა „სამურის“ ავტორები?
3. როგორ ვითარდება მუსიკა „სამურში“?
4. რა არის თესნიფი?
5. როგორ ვითარდება მუსიკა თესნიფში „ბაიათი–ისფაჰანში“?

თემა 21

ევროპელი და რუსი კომპოზიტორების შემოქმედებაში ხალხური მუსიკა

მსოფლიოს კომპოზიტორები თავიანთ შემოქმედებაში ყოველთვის იყენებდნენ ხალხური მუსიკის ნიმუშებს. მრავალი წლის წინ ფრანგმა კომპოზიტორმა ჟან ბატისტ ლულლიმ მიმართა რა ფრანგულ ცეკვა „გავოთ“–ს, რომელსაც ფრანგები ზეიმებსა და სახალხო დღესასწაულებზე ასრულებს, ამავე სახელწოდების შესანიშნავი ნაწარმოები შექმნა. შემდეგში ეს ცეკვა საფრანგეთის მეფის სასახლეში სრულდებოდა. დარბაზის ერი მის მელლლოდიაზე ცეკვავდა. „გავოთი1მსუბუქი და ნაზი ცეკვაა. ეს ცეკვაც, როგორც უკვე ვიცით, სამი ნაწილისაგან შედგება. მისი სწრაფ ტემპიანი I და III ნაწილი იდენტურია. II ნაწილი კი თავისი ხასიათით განსხვავებულია.

მოდით მოვისმინოთ ერთი ფრაგმენტი ჟან ბატისტ ლულლინის

Cəld

მეორე კლასიდან ვიცით, რომ დიდმა რუსმა კომპოზიტორმა მ. ი. გლინკამ გამოიყენა რა აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერის „კლდის ძირში ფრინველი ვყოფილვიყავი“–ს მუსიკა, ოპერაში „რუსლანი და ლუდმილა“ „ირანელი გოგონების გუნდი“ შექმნა. მოდით მოვისმინოთ გუნდი აღნიშნული ოპერიდან. მერე კი წავიკითხოთ ნოტები ჩვენი ხალხური სიმღერისა.

Marş tempində

LAYİHƏ

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

VƏTƏN

Musiqisi Ağabacı Rzayevanın,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.

აღაბაჯი რზაევა

Vətən! Eşqinlə qazanırıq zəfərlər,
Dəyişir simasını hər gün kəndlər, şəhərlər.
Vətən! Adında olan məna dərindir,
Dünyada ən bəxtəvər sənin nəsillərindir.

ამ სიმღერას მარშული ხასიათის საზეიმო განწყობა გააჩნია. მისი სატაქტო საზომი 2/4 –ია მინორის ლადზე ჟღერს. სიმღერაში რვიან და თექვსმეტიან ჩერექ ნოტებთან ერთად I და IX ტაქტებში წერტილიან რვიან ნოტსაც ვხვდებით, რომელიც მას მარშის ხასიათს ანიჭებს. ეს წერტილი რვიანი ნოტს ნახევრამდე აგრძელებს.

შეკითხვები

1. ცეკვა „გავოდი" რომელ ხალხს ეკუთნის?
2. რომელმა ფრანგმა კომპოზიტორმა შექმნა ამ სახელწოდების ნაწარმოები?
3. მ.ი. გლინკამ რომელი აზერბაიჯანული სიმღერა გამოიყენა?
4. ვინ არიან სიმღერა „საშობლოს" ავტორები?
5. სხვა რა შეგიძლია თქვა სიმღერა „სამშობლოს" შესახებ.

LAYİHƏ

თემა 22

ხალხური მუსიკა აზერბაიჯანელი კომპოზიტორების შემოქმედებაში

ჯერ აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „მთის მწვერვალებს ზამთარში ათოვს“ მოვისმინოთ, რომელიც მხიარული სტროფისა და მისამღერისაგან შედგება, შემდეგ კი კომპოზიტორ მუსა მირზაევის საფორთეპიანო პიესა „გაზაფხულის მუზები“ ავაჟღეროთ.

ამ ორი მუსიკის შედარებისას ცხადი ხდება, რომ აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა კომპოზიტორ მუსა მირზაევის საფორთეპიანო ნაწარმოებში მრავალხმიანი ფორმით სრულდება. ესეიგი ერთხმიანი ხალხური სიმღერა საფორთეპიანო პიესაში ვითარდება და მრავალხმიან მუსიკად გვევლინება. იიმის გამო რომ ორივე ნაწარმოები ერთსა და იმავე მელოდიას ეფუძნება, მხიარულლად ჟღერს.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

CANLI GUŞƏMİZ

Musiqisi Midhəd Əhmədovun,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.

I

Guşəmizdə göyərçin,
Toyuq, kəklik, qaz da var.
Onlara yemək verib,
Qulluq edir uşaqlar.

II

Bizim canlı guşədə
Vardır dovşan, var tülkü.
Toyuqlara hey baxır,
Yenə hiyləgər tülkü.

Nəqərat:
Hey baxır, hey baxır,
Yenə hiyləgər tülkü.

LAYİHƏ

სიმღერა „ცოცხალი კუთხე“, რომელიც ბუნების დაცვას ეძღვნება, ორ განყოფილებიანია. ჯერ მისი განყოფილებები ცალ–ცალკე შევისწავლოთ, შემდეგ შევეცადოთ ერთად შევასრულოთ.

ვოლტა

„ვოლტა“ იტალიური სიტყვაა და განმეორებას ნიშნავს.

თუ მელოდია მეორდება, იგი გამერებით რომ არ დაიწეროს, ვოლტას ნიშანს იყენებენ.

მაგალითად:

Not şəkili:

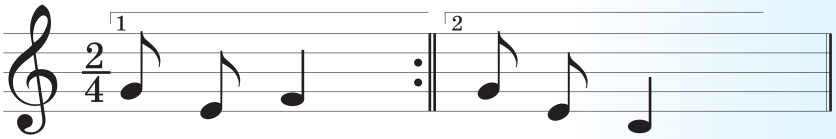

იმ მუსიკალურ ნაწარმოებებში, სადაც ვოლტა იხმარება, მელოდია პირველად ვოლტას გარეშე მთლიანად სრულდება. განმეორებითი შესრულებისას კი, იმ ადგილის შეუსრულებლად, სადაც ვოლტა წერია, II ვოლტაზე გადადიან.

მუღამის სამეული, რომელსაც გამოჩენილი აზერბაიჯანელი მომღერალი ჯაფარ გარიაღდიოღლუ ხელმძღვანელობდა.

შეკითხვები

1.ვინ არიან სიმღერა ცოცხალი კუთხის ავტორები?
2.რისთვისაა ვოლტას ნიშანი?
3.სხვა რომელი ხალხური სიმღერა მოგისმენია კომპოზიტორთა შემოქმედებაში?

თემა 23

აზერბაიჯანული მუსიკა და ნოვრუზის დღესასწაული

ზამთარი უკვე დასასრულს უახლოვდება. ამინდი ნელი–ნელ თბება. მზის სითბო მატულობს, მიწა იღვიძებს, თოვლი დნება. დამდნარი თოვლი ცაში ორთქლდება და წვიმის სახით კვლავ მიწას უბრუნდება. სწორედ ეს თემაა ასახული კომპოზიტორ ფიქრეთ ამიროვის სიმღერაში „გაზაფხული მოდის“, რომელიც მან ზეინალ ჯაბბარზადეს სიტყვებზე შექმნა.

BAHAR GƏLİR

Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Zeynal Cabbarzadənindir.

Axar sular aşır, daşır,
Dağ, dərələr yaşıllaşır.
Sevincimiz həddən aşır,
Ay uşaqlar, xoş bahar gəlir!

Dağda çoban çalır tütək,
Ot otlayır qoyun, inək.
Əsir sərin-sərin külək,
Ay uşaqlar, xoş bahar gəlir!

აზერბაიჯანელმა ხალხმა ისეთი სიმღერები შექმნა, როგორიცაა „ნოვრუზი“ და “ნოვრუზის ყვავილი“ ეს სიმღერები ეძღვნება ნოვრუზის დღესასწაულს, რომელიც მთელ თურქულ სამყაროში აღინიშნება. „ნოვრუზი“ ახალ დღეს ნიშნავს. ანუ ნოვრუზ ბაირამის მოსვლა აღმოსავლეთში აღინიშნება როგორც ახალი წლის დადგომა.

მოლით, ეს ცეკვა მოვისმინოთ და ერთად ვიცეკოთ.

LAYİHƏ

ვარიაცია და მუსიკის განვითარება

LAYİHƏ

თემა 24

ვარიაცია მუსიკაში

ვარიაცია ლათინური სიტყვაა. იგი ძირითადი მუსიკალური თემისა და მისი სხვა და სხვა ნაწილების შეცვლასა და გამეორებას ნიშნავს. მაგალითად ერთი ადამიანი პლიაჟზე, სახალხო დღესასწაულებსა თუ სკოლაში სხვა და სხვა ტანსაცმელს იცვამს. ამ დროს მხოლოდ ტანსაცმელი იცვლება, ადამიანი კი იგივე რჩება. ვარიაციაც, როგორც მუსიკალური ჟანრი, ასე უნდა გავიგოთ. კომპოზიტორი ჯერ ძალზედ სადა მუსიკალურ წინადადებას ქმნის. მერე კი ამ წინადადებას სხვა და სხვანაირად ავითარებს. ამას ვარიაცას უწოდებენ.

ერთ–ერთი საშუალება, რომელიც აზერბაიჯანულ ხალხურ მუსიკასთან მიმართებაში გამოიყენება, ეს არის მისი გარკვეულად სახეშეცვლილი ფორმით გამოყენება, ანუ მისი ვარიაციებია.

აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერის „იქროლე ქაროს“ მელოდია სწორედ ვარიაციის მეთოდით ვითარდება. სიმღერის პირველი და მეორე წინადადება ოთხ–ოთხი ტაქტისაგან შედგება. პირველი წინადადება შემდეგნაირადაა:

Ay bu yerlər, sərin yerlər,
Əs, ey gilavar, gilavar.

სიმღერის მელოდიის მეორე წინადადება პირველი წინადადების გარკვეულწილად შეცვლილი, ანუ ვარიაციული ფორმაა:

Ay boyverməz dərin yerlər,
Əs, ey gilavar, gilavar.

სიმღერის მელოდიის მესამე წინადადება კი ექვსი ტაქტისაგან შედგება და მეორე წინადადების გარკვეული ცვლილების შედეგად წარმოიშვება.

Ay gətir xəbərin ellər,
Əs, ey gilavar, gilavar,
Ay xoş gilavar, gilavar.

როგორც ხედავთ, ნახევარი სიმღერის განმავლობაში ორჯარაა ვარიაცია გამოყენებული. სიტყვები, რომლებიც მელოდიის მესამე წინადადებას მიეკუთნება, ქვემოთაა მოცემული:

Bağça-barın iyi gəlir,
Əs, ey gilavar, gilavar.
Heyva, narın iyi gəlir,
Əs, ey gilavar, gilavar.
Səndən vətən iyi gəlir,
Əs, ey gilavar, gilavar,
Ay xoş gilavar, gilavar.

სიმღერის მეორე სტროფიც პირველი სტროფივით სრულდება.

LAYİHƏ

თემა 24

აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „იელლელი“ უძველეს დროშია შექმნილი. იმის გამო, რომ ეს სიმღერა საცეკვაო ხასიათისაა, მას სიმღერა ცეკვასაც უწოდებენ. როგორც წესი, ამ სიმღერას გოგონები მღერია და ცეკვავენ. სიმღერაში გამოყენებულია რვიანი ჩერექი, წერტილიანი ჩერექ ნოტები და ჩერექ პაუზები. მოვისმინოთ ეს სიმღერა, შემდეგ ნოტებით ვიმღეროთ და ვიცეკვოთ. სიმღერა „იელლელი“ 6/8 ტაქტის ზომისაა სწრაფ ტემპსა და მხიარულ ხასიათს შეიცავს.

მუსიკალური ლექსიკონი

აზერბაიჯანული ხალხური მუსიკა – ხალხური სიმღერები, ცეკვები, თესნიფები, დირინგები, აშუღური მუსიკა და სხვა.

„იელლალი“ – საცეკვაო ხასიათის აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა

ვარიაცია – მცირე მუსიკალური ფრაგმენტის სხვა და სხვა ვარიანტებში განვითარება და აჟღერება.

შეკითხვები

1. რას ნიშნავს მუსიკაში ვარიაცია?
2. როგორ ვითარდება მუსიკა აზერბაიჯანულ ხალხურ სიმღერაში „იქროლე, ქარო“?
3. როგორი ხასიათისაა აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „იელლალი“.

თემა 25

ხალხური ცეკვები და ვარიაციები

აზერბაიჯანელ ხალხს მრავალი საცეკვაო მელოდია გააჩნია. სახალხო ხელოვანნი, რომლებიც ამ მელოდიებს ქმნიან, ჯერ 4, ან 8 ტაქტისგან შემდგარ მელოდიებს ქმნიან. შემდეგ კი ინარჩუნებენ რა ძირითად ინტონაციას, სხვა და სხვა ვარიაციების მეშვეობით ავითარებენ მელოდიას. ჩვენ მეორე კლასში უკვე მოვისმინეთ ძველი აზერბაიჯანული ცეკვა „შალახო“ და ვიცეკვეთ კიდეც. ამ გაკვეთილზე კი ჯერ “ შალახოს“ძირითადი მელოდია მოვისმინოთ, შემდეგ კი

LAYİHƏ

ახალი ვარიაციებით განვითარებული ვარიანტი ნოტებით წავიკითხოთ.

ცეკვა „შალახოს“ ცვალებადი ზომის ტაქტი ¾ (6/8) გააჩნია. ანუ ამ ცეკვის ტაქტები ¾ და 6/8 ზომის შესაბამისად მუდმივად იცვლება. ეს ცეკვა ძველ აზერბაიჯანში, კერძოდ კი აბშერონში ფართოდ იყო გავრცელებული. მისი სახელი წარმოიშვა სიტყვიდან „შალა“ , რაც აზერბაიჯანულად შეშის კონას ნიშნავს. იმის გამო, რომ „შალახო“ სწრაფი ტემპისაა, მას როგორც წესი კაცები ცეკვამდნენ.

მარტი, აპრილი და მაისი გაზაფხულის თვეებია. ამ პერიოდში სისხლი დუღს და მათი განწყობაც ამაღლებულია. ფიქრეთ ამიროვის „ ლირიკული ცეკვაც“ სწორედ ასეთ განწყობას გადმოსცემს.

ამ საფორტეპიანო ნაწარმოებს ცოცხალი ტემპი და 2/4 სატაქტო საზომი გააჩნია. მიუხედავად იმისა, რომ სი მინორულ ტონალობაში ჟღერს, მხიარული ხასიათისაა. ცეკვის პირველი ორი ტაქტი მფ (მეცო–ფორტე), მეორე ორი ტაქტი კი პ (პიანო) ნიუანსით ჟღერს.

GƏL, AY SIĞIRÇIN

Musiqisi Ramiz Mirişlinin,
sözləri Rəfiq Zəkanındır.

I

Gözləyirəm mən səni,
Hardasan, ay sığırçın?
Mən ki yuva qurmuşam,
Nə zamandır səninçin.

Nəqərat:
Dəcəl uşaqlar kimi,
Mən səni qorxutmaram.
Balaların olanda,
Yuvandan uçurtmaram.

II

Nə vaxtadək mən səni
Gözləyim, ay sığırçın?
Gəl, səni gözüm üstə
Bəsləyim, ay sığırçın!

Nəqərat:
Dəcəl uşaqlar kimi,
Mən səni qorxutmaram.
Balaların olanda,
Yuvandan uçurtmaram.

შეკითხვები

1. ვინაა სიმღერა „მოდი, შაშვოს“ ავტორი?
2. რა შეგიძლია თქვა ამ სიმღერის შესახებ?
3. ვინაა საფორთეპიანო პიესა „ლირიკული ცეკვის“ ავტორი და რა შეგიძლია თქვა ამ ნაწარმოების შესახებ?
4. როგორ გამოიყენება ვარიაცია აზერბაიჯანული ცეკვა „შალახოს“ განვითარებაში?

LAYİHƏ

თემა 26

აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერები და ვარიაცია

კომპოზიტორმა ელნარა დადაშოვამ გამოიყენა რა აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „ ყანჩა ხეზე“ შექმნა ვარიაცია, რომელიც გუნდურად იმღერება. ამ სიმღერის მელოდია ჯერ უსიტყოდ, ერთი ხმით, მერე ქანუნით, მესამედ კი ორხმიანად ჟღერდება.

მოვისმინოთ მუსიკა

მოვისმინოთ კომპოზიტორ მუსა მირზაევის „ლირიკული ვარიაცია“

მუსიკალური ლექსიკონი

ქანონი – ერთი მელოდიის დაგვიანების მეთოდის საშუალებით მეორე ხმის მიერ შესრულება.
ლირიკული მელოდია – მშვიდი და ნელი ჟღერადობის მუსიკა
გუნდური კოლექტივი – ამათუ იმ ვოკალური ნიმუშის შემსრულებელთა ჯგუფი.
სოპრანო – ქალის მაღალი ხმა
ქვე – ქალის დაბალი ხმა

კვლავ ორხმიანი სიმღერა ვიმღეროთ

კომპოზიტორ ჯავანშირ გულიევის „სამშობლოს მარში“ ერთხმიანობის პარალელურად ორხმიანიცაა. აქ სოპრანო (გოგონები), ქვე (ბიჭები) ორხმიან გუნდურ სიმღერას ასრულებენ.

ამ სიმღერის სიტყვები პოეტ რაფაელ ჰუსეინოვს ეკუთნის. სიმღერა, რომელიც 2/4 სატაქტო ზომითაა დაწერილი და მარშის ხასიათს ატარებს, თავისი ხალხური სულისკვეთების გამო ადვილად დასამახსოვრებელია.

LAYİHƏ

VƏTƏN MARŞI

Musiqisi Cavanşir Quliyevin, sözləri Rəfael Hüseynovundur.

Qüvvət al hər gülündən,
Qüvvət al sünbülündən.
Qönçə, çiçək də Vətən,
Duz da, çörək də Vətən.

Nəqarət:
Qüvvət alaq Vətəndən,
Bizə «bala» deyəndən,
Doyulmazdır can Vətən!
Vətən sənsən, Vətən mən.
Ucal, ucal, can Vətən,
Can sənə qurban Vətən!

Uşaq xor kollektivində səslər aşağıdakı kimi bölünərək qruplara ayrılır:

I სოპრანო
II სოპრანო
I ქვე
II ქვე

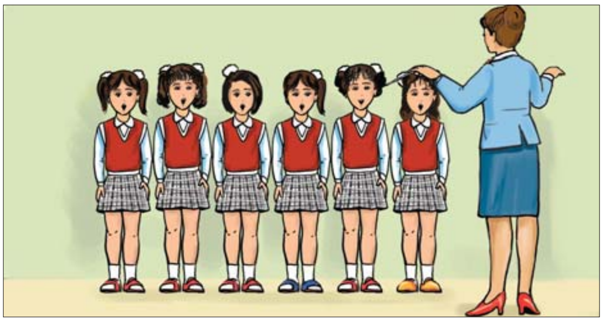

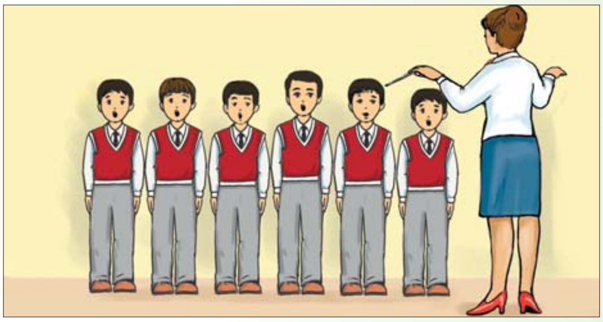

შეკითხვები

1. ვინაა „სამშობლოს მარშის“ ავტორი?
2. რა შეგიძლია თქვა ამ სიმღერის შესახებ?
3. რა შეგიძლია თქვა კომპოზიტორ ელნარა დადაშოვას ვოკალური ვარიაციის შესახებ?
4.. ჩამოაყალიბე აზრი მუსა მირზაევის „ლირიკული ვარიაციის“ შესახებ.

ვარიაცია და მუსიკის განვითარება

გაზაფხულის დღეები

მუსიიკის ენა სალაპარაკო ენას ჰგავს. ზეპირ სიტყვიერებაში ძირითადი ადგილი წინადადებებს უჭირავთ და ადამიანი ამ წინადადებების მეშვეობით თავის აზრებს სხვა ადამიანებს უზიარებს. ერთ აზრს სხვა და სხვა ადმიანები განსხვავებულად ჩამოაყალიბებენ. ასევე მუსიკაშიც ერთი დასრულებული მუსიკალური აზრი სხვა და სხვა ვარიაციებით შეიძლება იქნას შესრულებული. ანუ ერთი მუსიკალური ნაწყვეტი, ან ერთი ხალხური სიმღერა , იმ პირობით რომ ძირითადი ინტონაციები დარჩეს ხელუხლებელი, ყხვა და სხვანაირად შეიძლება იქნეს შესრულებული. მაგალითად, აზერბაიჯანელი კომპოზიტორი მუსა მირზაევი თავის „ვარიაციებში" ძირითად თემად იღებს აზერბაიჯანულ ხალხურ სიმღერას „იყვავილა" და მას სხვა და სხვა ვარიაციებში აეითარებს.

ახლა კი მოდით, ის ვარიაცია მოეისმინოთ და დავაკვირდეთ კომპოზიტორი რომელი გზებით ავითარებს აღნიშნულ ხალხურ სიმღერას.

ერთიდა იგივე სიმღერა შეიძლება სხვა და სხვა ტემპით შევასრულოთ და ვარიაციები მივიღოთ. მაგალითად, „ კლდის ძირას ფრინველი ვყოფილვიყავი", სინამდვილეში ლაღ მელოდიაზე აგებული სიმღერაა. თუმცა გლინკამ თავის „ რუსლანსა და ლუდმილაში" იგი წყნარი ტემპის მელოდიად აქცია. ავსტრიელმა კომპოზიტორმა რიხარდ შტრაუსმა კი ამ მელოდიას მარშის ხასიათი მიანიჭა. ანუ ერთი და იგივე მელოდია შეიძლება აჟღერდეს სხვა და სხვა ტემპითა და ხასიათით.

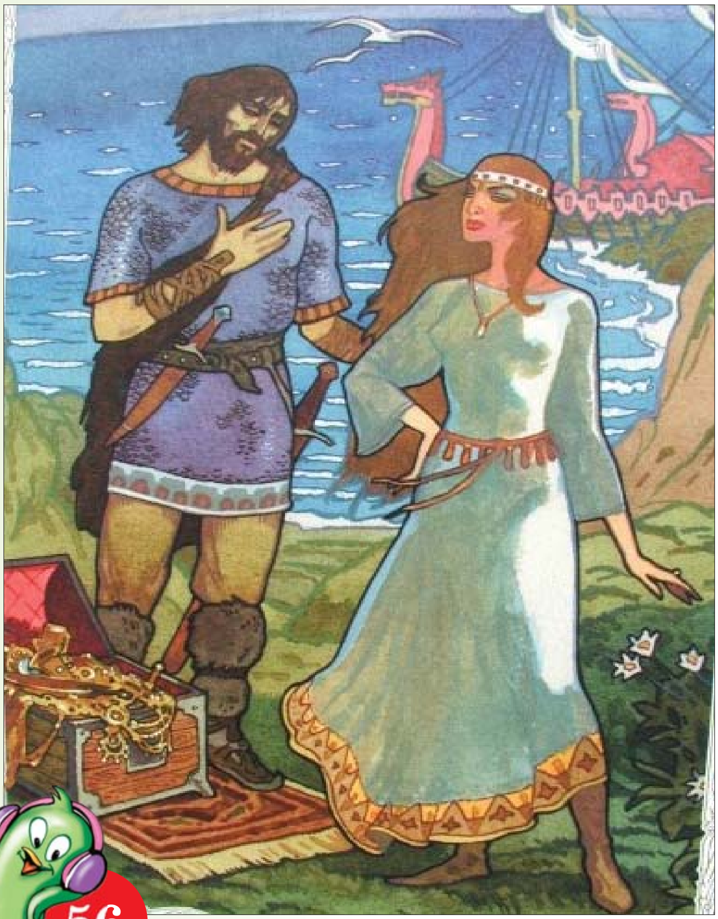

კომპოზიტორმა ჯაჰანგირ ჯაჰანგიროვმა სიმღერაში, რომელიც მირზა ალაქბარ საბირის ლექსზე შექმნა, პირველი, მეორე და მესამე წინადადებები სწორედ ვარიაციის წესით განავითარა.

LAYİHƏ

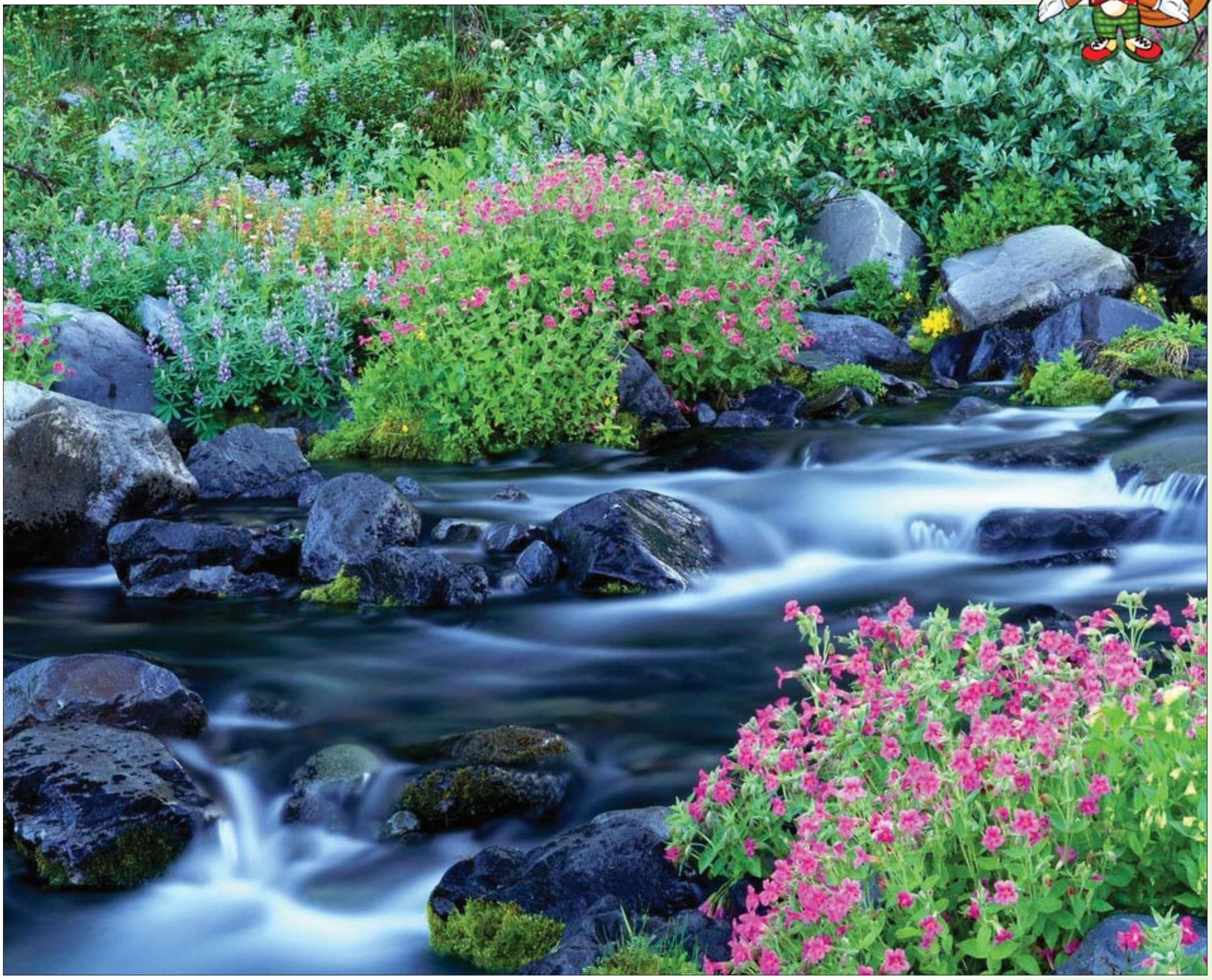

YAZ GÜNLƏRİ

Musiqisi Cahangir Cahangirovun,
sözləri Mirzə Ələkbər Sabirindir.

I

Gəl-gəl, a yaz günləri,
İlin əziz günləri.
Dağda ərit qarları,
Bağda ərit qarları.

II

Çaylar daşıb, sel olsun
Taxıllar tel-tel olsun.
Ağaclar açsın çiçək,
Yarpağı ləçək-ləçək.

შეკითხვები

1. რა ჰქვია სიმღერას, რომელიც კომპოზიტორმა მ. მირზაევმა აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერის „იყვავილას“ საფუძველზე შექმნა?
2. რომელმა კომპოზიტორებმა მიმართეს აზერბაიჯანულ ხალხურ სიმღერას „კლდის ძირას ფრინველი ვყოფილვიყავი“
3. ვინ არიან „გაზაფხულის დღეების“ ავტორები?

LAYİHƏ

თემა 28

მუსიკის განვითარება და ლადური ცვლილებები

კომპოზიტორები ხშირად სიმღერას მაჟორისა და მინორის მონაცვლეობით ავითარებენ. გარა გარაევის საფორთეპიანო პიესაში „მხიარული ამბავი“მაჟორული და მინორული ლადები ერთმანეთს ორგანულად ენაცვლებიან. ეს ჩრდილისა და სინათლის მონაცვლეობას ჰგავს. გარაევი თავის სხვა ნაწარმოებებშიც, სიმფონიურ და კინო ფილმებისთვის დაწერრილ მუსიკებშიც, მათშორის „შვიდ ლამაზმანსა “და „ მეხიან გზებზე“ ბალეტებშიც იმავე მეთოდს მიმართავს.

მუსიკალური ლექსიკონი

მაჟორული ლადი – მხიარული
მინორული ლადი – სევდიანი

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

MƏKTƏBLİLƏR MAHNISI

Musiqisi İsmayıl Quliyevin,
sözləri Ənvər Əlibəylinindir.

I
Azad, xoşbəxt uşaqlarıq,
Aşır-daşır sevincimiz.
Böyüklərlə bir sırada,
Gələcəyə gedirik biz.

II
Çalışırıq yorulmadan,
«Əla» qiymət alırıq biz.
Məktəbyanı sahələrdə,
Yaşıl bağlar salırıq biz.

Nəqərat:
Vətənin şən nəsliyik biz,
Dostumuzdur kitab, dəftər.
Bizdən razı qalır hər vaxt,
İmtahanda müəllimlər.

LAYİHƏ

წერტილიანი ნოტები

თუ წერტილი ნოტის მარცხნივ დაისმის, მაშინ მის სიგრძეს ამ ნოტის ნახევარიც ემატება. ანუ თუ წერტილი მთლიანი ნოტის მარჯვნივ დაისმის, მაშინ მისი სიგრძე ნახევარი ნოტით, ნახევარ ნოტთან თუ დაისმის, მისი სიგრძე ჩერექ ნოტით, წერტილი ჩერექ ნოტის მარჯვნივ თუ დაისმის, მაშინ მისი სიგრძე რვიანი ნოტით, რვიანი ნოტის გვერდით თუ დაისმის, მაშინ მისი სიგრძე თექვსმეტიან ნოტამდე გაიზრდება.

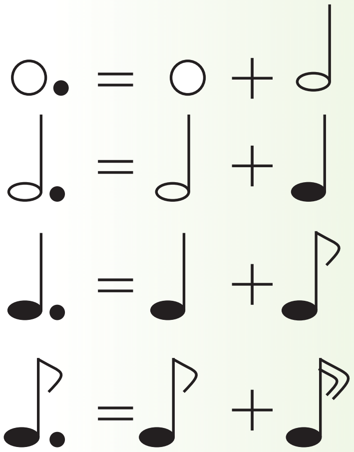

ნოტების საზომები

○ – მთლიანი ნოტი

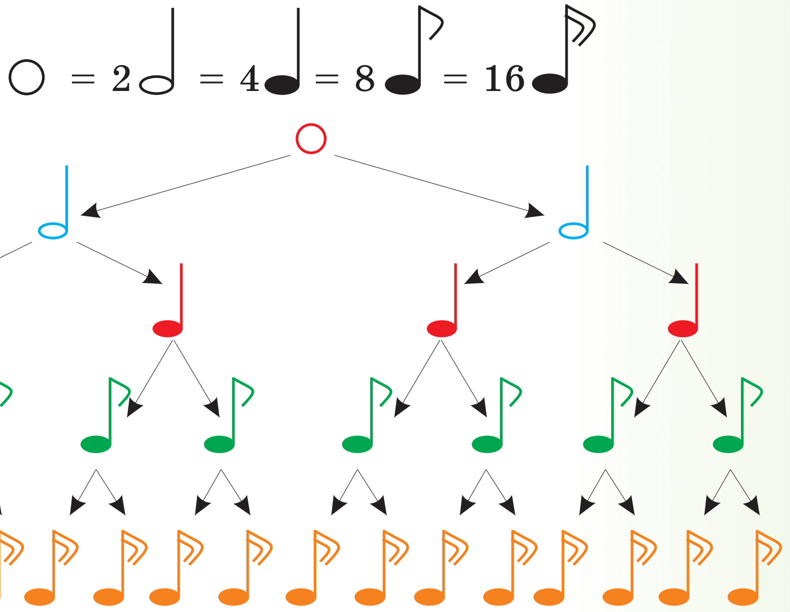

შეკითხვები

1. რომელ ნოტებს იცნობ და რა არის მათი განმასხვავებელი თვისებები?
2. გარა გარაევი თავის საფორთეპიანო პიესაში „მხიარული ამბავი“ რომელ მეთოდს მიართავს მუსიკის განვითარებისათვის?
3. ვინ არიან სიმღერა მოსწავლეების ავტორები?
4. რომელ სანოტო საზომებს იცნობ?

თემა 29

დედის სახე აზერბაიჯანელი კომპოზიტორების შემოქმედებაში

აზერბაიჯანელი კომპოზიტორებიდან ჯაჰანგირ ჯაჰანგიროვის, წგთაი ზულფიგაროვის, საიდ რუსთამოვის, რაშიდ შეფეგის, წგთაი რაჯაბოვისა და სხვათა შემოქმედებაში გვხვდება დედისადმი მიძღვნილი სიმღერები. დედისადმი მიძღვნილი სიმღერებიდან, რომლებიც ბავშვებისთვისაა გათვალისწინებული, ერთ–ერთი საყურადღებო გახლავთ კომპოზიტორ რაშიდ შეფეგის მიერ პოეტ მელინე გულგუნის ლექსზე შექმნილი სიმღერა „დედაჩემი“. სიმღერა მხიარული ხასიათისაა და მაჟორზე აჟღერებული 2/4 მელოდიური საზომი გააჩნია.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

იმის გამო რომ აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვა „ყაზახი“ ჩვენი სამშობლოს მშვენიერ კუთხეში ყაზახში შეიქმნა, მისი სახელიც ამავე მხარის სახელს უკავშირდება. მიუხედავად იმისა რომ ეს სიმღერა მინორულ ლადზეა, 6/8 სატაქტო საზომი მას სწრაფ და მხიარულ ხასიათს ანიჭებს. კომპოზიტორმა რაუფ ჰაჯიევმა გამოიყენა რა ამ ცეკვის მელოდია, დაწერა ცეკვა სიმფონიური ორკესტრისათვის, შემდეგში ეს ცეკვა გამოყენებულ იქნა მხატვრულ ფილმში –„სადაა აჰმედი?“ ასე და ამგვარად, ჩვეულებრივი ხალხური ცეკვა განვითარდა და სიმფონიურ მუსიკად იქცა.

MƏNİM ANAM

Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Mədinə Gülgünündür.

Laylay çalar səhər-axşam,
Məhəbbətlə mənim anam.
Bir sözüm var bu gün sənə,
Məni dinlə, mənim anam!

Unutmarıq bir an səni,
Daim görək cavan səni.
Ucaldacaq dövran səni,
İldən-ilə, mənim anam!

Sən bağbansan, biz gül-çiçək,
Şöhrətindir halal əmək.
Sənin kimi gözəl, göyçək,
Yoxdur hələ, mənim anam.

შეკითხვები

1. რა შეგიძლია თქვა სიმღერაზე „დედაჩემი“
2. რა შეგიძლია თქვა ხალხური ცეკვა „ყაზახის“ შესახებ?
3. რომელმა აზერბაიჯანელმა კომპოზიტორმა შექმნა სიმფონიური მუსიკა ცეკვა ყაზახიდან?

LAYİHƏ

თემა 30

სტროფი და ვარიაცია

ჩვენ უკვე რონდოსა და ვარიაციის აგებულებას ყოველმხრივ გავეცანით. ასე, რომ იმ ნაწარმოებში, რომელსაც რონდოს აგებულება გააჩნია, ყოველი ახალი მელოდია წინა მელოდიასთან მიმართებაში ხასიათის თვალსაზრისით პარადოქსულია. იმ ნაწარმოებებში კი, რომლებსაც სარიაციული აგებულება გააჩნიათ, მელოდიის სახე იცვლება, ოღონდ წინააღმდეგობრიობა არ წარმოიშობა. ერთი და იგივე სიმღერა შეიძლება აჟღერდეს როგორც სიმღერის, ასევე ცეკვისა და მარშის ტემპში.

კიდევ ერთხელ მოვისმინოთ და შევასრულოთ კომპოზიტორ ელნარა დადაშოვას საბავშო გუნდისათვის დაწერილისიმღერა „ყანჩა ხეზე“, რომელიც მან აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერის თემაზე შექმნა.

რახან უკვე ვარიაციაზე წარმოდგენა გვაქვს, მოვისმიგოთ „გულშანის ვარიაცია“ კომპოზიტორ სულთან ჰაჯიევის ბალეტიდან „გულშანი“.

ცნობლი ნორვეგიელი კომპოზიტორის ედვარდ გრიგიგნის მიერ სპექტაკლისათვის- „პერ–გუთი“ - დაწერილმა მუსიკამ შემდეგში იგი მთელ მსოფლიოს გააცნო. სიმფონიური სუიტა „პერ–გუთი“ რამდენიმე ნაწილისაგან შედგება. ერთ–ერთ მათგანს „დილა“ ეწოდება. კომპოზიტორმა აღნიშნულ პოესაშიც სწორედ ვარაციულ აგებულებას მიმართა. მოდით მოვისმინოთ და ჩვენთვის გავარკვიოთ მასში მიმდინარე მელოდიური მონაცვლეობა.

ახლა კი აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „მთებო!“ ჯერ ნოტებით, შეტდეგ კი სიტყვა–სიტყვით წავიკითხოთ.

A DAĞLAR!

(Azərbaycan xalq mahnısı)

A dağlar, qızılgül oyum-oyum,
A dağlar, dərim qoynuna qoyum,
Bacım dəsmalına gül dəstə bağlar.

აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერების მელოდიასა და სიტყვებს, როგორც წესი სახალხო მუსიკოსები– აშუღები და მომღურლები ქმნიდნენ. შემდეგ ეს სიმღერები სახალხო ზეიმებზე ჟღერდნენ და ირგვლივ ხალხში ვრცელდებოდნენ.

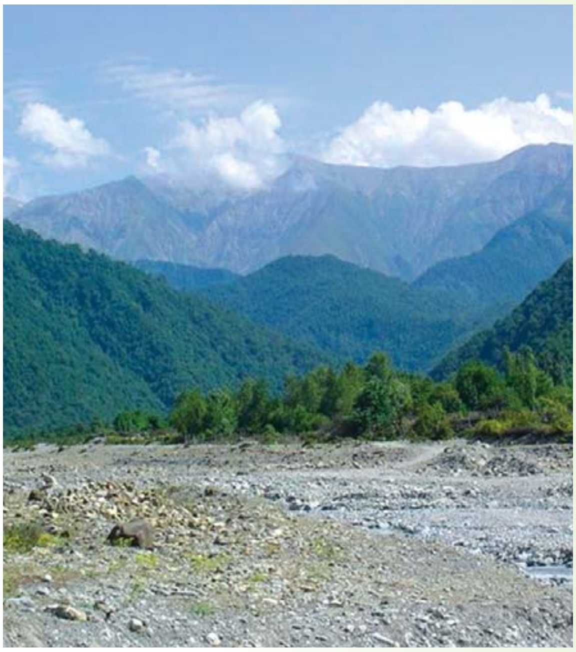

შეკითხვები

1. რა შეგიძლია თქვა სიმღერა „მთებოს“ შესახებ?
2. რა განსხვავებაა ვარიაციასა და რონდოს შორის?

LAYİHƏ

თემა 31

გაზაფხულის თემა მუსიკაში

ერთ წელიწადში ოთხი დრო არსებობს: გაზაფხული, ზაფხული, შემოდგომა და ზამთარი. უკვე გაზაფხულის მესამე თვე, ანუ მაისია. სულ მალე საზაფხულო არდადეგები დადგება. გაზაფხული სამი თვისაგან შედგება, ესენია მარტი, აპრილი და მაისი. ახლა კი მოდით მოვისმინოთ კომპოზიტორ შაფიგა ახუნდოვას სიმღერა, რომელსაც „მაისი“ ეწოდება.

MAY

Musiqisi Şəfiqə Axundovanın
sözləri Mirmehdi Seyidzadənindir.

I

Uçur mayın böcəyi,
Gəzir gülü, çiçəyi.
Fəsillərin göyçəyi,
Atlas donlu ay gəlir,
Gülərüzlü may gəlir.

II

Bir adətdir həmişə,
Solan zaman bənövşə
Qonar qızılgül döşə.
Hər nübardan pay gəlir,
Gülərüzlü may gəlir.

Nəqərat:

Dərə gülür, dağ gülür,
Göydən şəfəq tökülür.
Sevincindən daşan Kür
Salıb bir haray gəlir,
Gülərüzlü may gəlir.

აზერბაიჯანელი კომპოზიტორებიდან მუსა მირზაევმა შექმნა ნაწარმოები ფორთეპიანოსთვის, რომელსაც „გაზაფხულის მუზები“ ეწოდება. ამ ნაწარმოებში გამოყენებულია აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „მთათა მწვერვალი“ . ეს მუსიკა ცეკვა იალლის ძლიერ ჰგავს. ამიტომაც როცა ამ ცეკვას ასრულებენ, ქალები და კაცები ხელი–ხელ ჩაკიდებულები მელოდიის რიტმის შესაბამისად უვლიან წრეს.

შეკითხვები

1. წელიწადის რომელ დროს ეძღვნება სიმღერა „მაისი“?
2. ვინ არიან სიმღერა მაისის ავტორები?
3. რომელი აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერაა გამოყენებული მუსა მირზაევის საფორთეპიანო პიესაში „გაზაფხულის მუზები“

LAYİHƏ

განვლილი თემების განმეორება

1. Sinif konsertinə hazırlıq.
2. Öyrənilmiş musiqi terminləri bir daha yada salınır.

MƏKTƏBLİLƏR ÜÇÜN MUSİQİ LÜĞƏTİ

ანტრაქტი– შესვენება სპექტაკლის დროს ფადებს შორის
არია – აგებულების თვალსაზრისით დასრულებული ეპიზოდისიმფონიური ორკესტრის თანხლებით ერთი ვოკალური შემსრულებლის მიერ შესრულებული მუსიკალურრი ნომერი
ბარტონი – ბერძნული სიტყვაა, მძიმე ტონს ნიშნავს. (ბასსა და ტენორს შორის შუალედური მამაკაცის ხმა)
დირიჟორი – ფრანგული სიტყვაა, მმართველს, წარმმართველს ნიშნავს. პიროვნება, რომელიც მუსიკალურ კოლექტივებს (ორკესტრი, გუნდი, სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლები, საოპერო და საბალეტო სპექტაკლები) ხელმძღვანელობს და მათ წპრმართავს
დუეტი – ლათინური სიტყვაა, ორს ნიშნავს. ანსამბლი, რომელიც ორი კაცისაგან შედგება. ოპერაში, ორატორიასა და კანტანტაში ვოკალური ანსამბლის სახეობა
ფინალი – დიდი ფორმის მუსიკალური ნაწპრმოების (სონატას, სიმფონიის, კონცერტის, ტრიოს, კსარტეტისა და სხვა) დასასრული
გუიდი – ვოკალური მუსიკის შემსრულებელთა კოლექტივი
გუნდმეისტერი – გუნდის დირიჟორი, გუნდის ხელმძღვანელი
ინტერვალი – ლათინური სიტყვაა, შუალედს, მანძილს ნიშნავს. მუსიკაში ორ ხმას შორის (მაღალი ხმა, დაბალი ხმა) მანძილი. არსებობს ინტერვალების ორი სახეობა: ა) მეთოდური ინტერვალი, ბ) ჰარმონიული ინტერვალი.

თუ ინტერვალის წარმომშლბი ხმები ცალ–ცალკე ჟღერს, ასეთ ინტერვალს მეთოდურ ინტერვალს უწოდებენ. როცა ორი ხმა ერთდროულად ჟღერს, მაშინ ჰარმონიული ინტერვალი წარმოიშობა. ძირითადი ინტერვალები ესენია: პრიმა, სეკუნდა, ტერსია, კსარლა, კვინთა, სექსთა, სეპტიმა, ოქტავა
კამერული მუსიკა– მუსიკალურ შემსრულებელთა მცირე ჯგუფი სათვის(დუეტი, ტრიო, კვარტეტი და სხვა) შექმნილი ინსტრუმენტალური, ან ვოკალური მუსქკა
გავოთი – ძველი ფრანგული ცეკვაა. XVI წარმოიშვა და XVII –XVIII საუკუნეებში დასავლეთ ევროპაში დიდი პოპულარობა მოიპოვა
ლეგატო – ნიშანი, რომელიც სხვა და სხვა ტონალობის ხმებს აერთიანებს
ლიგა – ნიშანი, რომელიც ერთი ტონალობის ნოტებს აერთიანებს
ორკესტრი – დიდი მუსიკალური კოლექტივი. არსებობს ორკესტრის სხვა და სხვა სახეობანი: სიმფონიური ორკესტრი, სიმებიანი ორკესტრი და სხვა
პაუზა – შესვენება, რომელსაც მუსიკალური ნაწარმოებების შესრულების დროს მიმართავენ. თვითეულ საზომს თავისი პაუზა გააჩნია
პიანო – იტალიურად წყნარს ნიშნავს
სიმფონია – დიდი მოცულობის მუსიკალური ნაწარმოები, რომელიც შექმნილია სიმფონიური ორკესტრისათვის. იგი ძირითადად ოთხი ნაწილისაგან შედგება
სონატა – ინსტრუმენტალური მუსიკალური ჟანრი

LAYİHƏ

სარჩევი

მელოდია სიმღერა ცეკვა მარში

თემა 1. კლასიკური აზერბაიჯანელი კომპოზიტორები, რომლებიც საბავშო სიმღერებსაც წერდნენ........6
თემა 2. პროგრამირებული საბავშო ინსტრუმენტალური მუსიკა........8
თემა 3. პროგრამირებული ინსტრუმენტალური მუსიკები და სიმღერები........10
თემა 4. აზერბაიჯანული საბავშო ხალხური სიმღერა........12
თემა 5. მელოდია მუსიკის სულია........14
თემა 6. მუსიკაში ორგანყოფილებიანობა........16
თემა7. ერთი და სამდანაყოფიანობა მუსიკაში........18
თემა 8. წინა თემების გამეორება........20

როდო მუსიკაში

თემა 9. რონდო და სხვა ანრები........22
თემა10. სიმღერებიდა რონდო........24
თემა11. რონდოდა სიმღერები........26
თემა12. ზებრი მუღამი და რონდო........28
თემა 13. აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვები და რონდო........29
თემა 14. აზერბაიჯანულ ხალხურ და კომპოზიტორთა შემოქმელებაში რონდო........30

შნტონაცია და მუსიკის განვითარება

თემა 15. ინტონაცია და მუსიკის სახე........32
თემა 16. გამოკვეთილი სიმღერა და გამოკვეთილი სიტყვა........34
თემა 17. მუსიკალური ნაწარმოების ემოციური ხასიათი........36
თემა 18. გამოკვეთილი და სახვითი ინტონაციები........38
თემა 19. ზღვა აზერბაიჯანელი და რუსი კომპოზიტორების შემოქმედებაში........40
თემა 20. მუსიკის განვითარება........42
თემა 21. ევროპელი და რუსი კომპოზიტორების შემოქმედებაში ხალხური მუსიკა........44
თემა 22. ხალხური მუსიკა აზერბაიჯანელი კომპოზიტორების შემოქმედებაში........46
თემა 23. აზერბაიჯანული მუსიკა და ნოვრუზის დღესასწაული........48

ვარიაცია და მუსიკის განვითარება

თემა 24. ვარიაცია მუსიკაში........50
თემა 25. ხალხურიცეკვებიდა ვარიაციები........52
თემა 26. აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვა და ვარიაცია........54
თემა27. სარიაციადამუსიკის განვითარება........56
თემა 28. მუსიკის განვითარება და ლადური ცვლილებები........58
თემა 29. დედის სახე აზერბაიჯანელი კომპოზიტორების შემოქმედებაში........60
თემა 30. სტროფი და ვარიაცია........61
თემა 31. გაზაფხულის თემა მუსიკიში........62
თემა32. განვლილი თემების გამეორება........63

Kağız formatı 57x82 $^1/_8$.
Ofset çapı. Ofset kağızı. Məktəb qarnituru. Fiziki çap vərəqi 8,0.
Uçot nəşr vərəqi 7,25. Sifariş 74. Tiraj 200. Pulsuz.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya» MMC
Bakı, AZ 1052, F.Xoyski küç., 121^A

LAYİHƏ